

Hämeenlinnan hallinto-oikeus

LAUSUNTO PÄIJÄT-HÄMEEN MAAKUNTAKAAVAN 2014 HYVÄKSYMISPÄÄTÖKSESTÄ ESITETTYIHIN VALITUKSIIN

Päijät-Hämeen maakuntahallitus esittää Hämeenlinnan hallinto-oikeudelle 12.1.2017 ja 17.1.2017 päivätyjen lähetekirjeiden kehotusten mukaisesti seuraavaa:

Päijät-Hämeen liitto on käynyt lähetetyt valitukset läpi ja yksilöi lausunnot jäljempänä muutoksenhakijan ja Hämeenlinnan hallinto-oikeuden diaarinumeroiden mukaisesti esitetyistä vaatimuksista ja niiden valitusperusteista seuraavasti:

Valitus Dnro 02613/16, muutoksenhakijoina Seppo Siivola ja Pirjo Siivola s. 2

Valitus Dnro 00031/17, muutoksenhakijana Juha Salila ja 21 muuta s. 5

Valitus Dnro 00032/17, muutoksenhakijana Mirva Oksanen ja 7 muuta s. 9

Valitus Dnro 00037/17, muutoksenhakijana Risto Helander s. 12

Valitus Dnro 00038/17, muutoksenhakijana Marjut Koverola s. 13

Valitus Dnro 00045/17, muutoksenhakijana Markku Meriluoto s. 15

Valitus Dnro 00053/17, muutoksenhakijana Päijätsalon Osuuskunta s. 20

Valitus Dnro 00054/17, muutoksenhakijana Pentti Lankisen kuolinpesä s. 31

Valitus Dnro 00055/17, muutoksenhakijana Marja Kassari ja Eeva Kassari s. 33

Valitus Dnro 00131/17, muutoksenhakijana Pekka Salmi, Gleb Evtushenko, Marika Säynevirta ja Simo Säynevirta s. 35

muutoksenhakijoina Seppo Siivola ja Pirjo Siivola

Muutoksenhakija vaatii, että Sysmän Rekolanvuoren tuulivoima-aluemerkintä (tv8) tulee poistaa maakuntakaavasta.

Muutoksenhakija perustelee vaatimustaan sillä, että alue on täysin soveltumaton tuulivoimatuotantoon. Alue rajoittuu toiselta puolelta Sysmän kirkonkylän taajama-alueeseen ja toiselta puolelta Joutsjärven kylään, jossa on vakituisen asutuksen lisäksi paljon loma-asutusta. Muutoksenhakijan mukaan tuulivoimahanke aiheuttaa maankäyttö- ja rakennuslaissa tarkoitettua haittaa alueiden käytön muulle järjestämiselle. Rakentamista ei voida myöskään pitää MRL:n nojalla sopivana maisemalliselta kannalta ja se vaikeuttaa erityisesti luonnon ja kulttuuriympäristön arvojen säilyttämistä ja virkistystarpeiden turvaamista sekä aiheuttaa merkittäviä haitallisia ympäristö- tai muita vaikutuksia.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että tehtyjen selvitysten perusteella Rekolan alue soveltuu tuulivoimatuotantoon. Kyseinen alue muodostaa yhden Päijät-Hämeen maakunnan laajimmista asumattomista maa-alueista. Rekolan tuulivoimatuotantoon soveltuva alue (tv8) on maakuntakaavan toiseksi laajin tuulivoima-alue. Maankäyttö- ja rakennuslain mukainen ja valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita edistävä maakuntakaava on se väline, jolla alueiden käytön periaatteet ratkaistaan. Sikäli, kun maankäyttö- ja rakennuslaissa mainitaan haitan aiheuttaminen alueiden käytön muulle järjestämiselle, laissa viitataan kunnan myöntämään poikkeuslupa- tai rakennuslupa- suunnittelutarvealueelle, joiden myöntäminen edellyttää, ettei muulle maankäytölle aiheudu myöntämisestä haittaa (MRL 137 § ja 171 §). Tämä vaatimus ei siis koske maakuntakaavan laatimista, jossa alueiden käytön tarpeet sovitetaan yhteen ja alueiden käyttö ratkaistaan. Rekolan tuulivoima-alueesta on tehty useita selvityksiä, joiden perusteella voidaan todeta, että tuulivoima-alue on mahdollista toteuttaa siten, että sen vaikutukset maisemaan, kulttuuriympäristöön, luontoon ja ympäristöön pysyvät kohtuullisina. Rekolan tuulivoima-aluetta koskevia selvityksiä ovat NWE Sales Oy:n ja OX2-tuulivoimayhtiön tekemät ja teettämät selvitykset, jotka löytyvät Sysmän kunnan kotisivuilta, sekä maakuntakaavaa varten tehdyt selvitykset *Tuulivoimatuotantoon soveltuviksi osoitettavien alueiden maisema- ja luontovaikutusten arviointi 2014*, *Päijät-Hämeen maakuntakaavan Natura 2000 vaikutustenarvioinnin tarveharkinta 2014* ja *Sysmän tuulivoima-alueiden Natura-arvioinnin tarveharkinnan täydennys 2016*. Tuulivoimalat eivät pääsääntöisesti estä virkistäytymistä niiden lähialueilla.

Muutoksenhakija perustelee vaatimustaan myös sillä, että maakuntakaavassa tuulivoimaloiden ja asutuksen väliseksi suojaetäisyydeksi on jouduttu hyväksymään vain 500 metriä. Näin pientä suojaetäisyyttä ei ole Suomessa aiemmin käytetty nykyaikaisille tuulivoimaloille. Valituksessa todetaan, että monet kunnat ovat kokemukseräisesti linjanneet, että tuulivoimaloita ei saa rakentaa kahta kilometriä lähemmäksi vakituista asutusta tai loma-asutusta. Muutoksenhakija muistuttaa myös Inkoon tapauksesta, jossa 600–700 metrin etäisyydelle loma-asutuksesta sijoitetut tuulivoimalat jouduttiin purkamaan. Sysmässä 57 kunnan jäsentä on tekemässään kuntalaisaloitteessa vaatinut kahden kilometrin suojavajöhykkeen käyttöönottoa. Kunta ei ole käsitellyt aloitetta. STM on lausunnossaan 14.4.2016 ottanut selkeän kannan, että nykyaikaisille voimaloille 500 metrin suojaetäisyys on liian pieni. Ministeriö edellyttää yksityiskohtaisemman suunnittelun yhteydessä tuulivoimaloiden sijoittamista kauemmaksi asutuksesta.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että sosiaali- ja terveysministeriö ei ole lausunnossaan edellyttänyt suojaetäisyyden nostamista maakuntakaavassa vaan nimenomaan toteaa, että yksityiskohtaisemmassa suunnitte-

lussa tuulivoimalat tulee sijoittaa kauemmaksi asutuksesta. Tuulivoima-alueiden suojavyöhykkeille ei ole maakuntakaavoituksessa normia, vaan niiden määrittäminen kuuluu maakunnan liiton itsenäiseen toimivaltaan. Päijät-Hämeen maakuntakaavan tuulivoima-alueissa on käytetty noin 500 metrin puskuria vakituiseen ja vapaa-ajan asutukseen. Tämä ei ole kuitenkaan mikään normi siitä, kuinka lähelle asutusta tuulivoimaloita voidaan rakentaa. Riittävä puskurietäisyys ratkaistaan aina tapauskohtaisesti ja lakien ja asetusten mukaisesti alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa. Päijät-Hämeen liitto myös muistuttaa, että tuulivoimamelua koskevat asetukset on annettu desibeleissä, ei kilometreissä. Maakuntakaavan kannalta olennaista on, että kaavan sallimien toteuttamisvaihtoehtojen puitteissa on löydettävissä maankäyttö- ja rakennuslain sisältövaatimukset täyttävä ratkaisu. Tuulivoima-alueen asutukseen kohdistuviin haittavaikutuksiin vaikuttavat mm. voimaloiden lukumäärä, korkeudet, sijoittelu ja käytettävä teknologia. Koska kaikki nämä tekijät ratkaistaan tuulivoima-alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa, voidaan riittävällä varmuudella todeta, että 1 490 hehtaaria laajalle Rekolan tuulivoima-alueelle on löydettävissä sellainen ratkaisu, josta ei aiheudu kohtuutonta haittaa maanomistajille tai muille oikeuden haltijoille.

Valituksessa otetaan kantaa Rekolanvuoren tuulivoima-alueen yksityiskohtaisessa suunnittelussa tehtyihin tuulivoimaloiden sijoitteluratkaisuihin. Valituksessa otetaan kantaa myös tuulivoimatuotannon tukipolitiikkaan ja sen vaikutuksiin Suomessa. Valituksen mukaan Rekolavuoren varauksesta seuraisi alueen kymmenille vakituksille ja vapaa-ajan asukkaille pysyviä rakentamisrajoituksia.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että tuulivoimayhtiön tekemät tuulivoimaloiden sijoittelu- ja suunnitteluratkaisut Rekolanvuoren alueelle ovat yksi esimerkki siitä, kuinka maakuntakaavassa osoitettu alue voidaan toteuttaa. Maankäyttö- ja rakennuslain 32 § 1 momentin mukaan maakuntakaava on ohjeena laadittaessa ja muutettaessa yleiskaavaa ja asemakaavaa sekä ryhdyttäessä muutoin toimenpiteisiin alueiden käytön järjestämiseksi. Maakuntakaavan lainmukaisuutta harkittaessa ei oteta huomioon mahdollisen vireillä olevan yksityiskohtaisemman hankkeen toteuttamiseen liittyvän suunnitelman mukaisia tuulivoimaloita koskevia ratkaisuja. Maakuntakaavan tarkastelun aikaväli on vuoteen 2035 ja kaavassa pyritään osoittamaan tuulivoimatuotantoon soveltuvia alueita pitkän aikavälin tarpeita varten. Maakuntakaavaa laadittaessa ei ole tarpeen ottaa kantaa valtakunnallisesta tuulivoimatuotannon tukipolitiikasta käytävään keskusteluun. Osoittamalla maakuntakaavassa tuulivoimatuotantoon soveltuvia alueita Päijät-Hämeen liitto pyrkii varautumaan sekä uuteen tuulivoimatuotannon tukijärjestelmään että tuulivoimamarkkinoiden kehitykseen. Päijät-Hämeen liitto toteaa, että tietyillä maakuntakaavan alueilla on voimassa MRL 33 §:n mukainen rakentamisrajoitus, mutta rakentamisrajoitus ei koske tuulivoimatuotantoon soveltuvia alueita.

Lopuksi muutoksenhakija toteaa, että Suomen matkailuun ollaan odottamassa suurta kasvua ja Rekolanvuorelle rakennettavat tuulivoimalat estäisivät luontoon ja rauhaan liittyvien vetovoimatekijöiden hyödyntämisen alueen matkailun kehittämisessä.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että yhtäältä tuulivoimatuotannon ja toisaalta matkailun kehittämisen mahdollistaminen maakuntakaavassa sekä näiden tarpeiden yhteensovittaminen keskenään kuuluu maakunnan liiton itsenäiseen toimivaltaan. Maakuntakaava ei velvoita kuntaa myöntämään rakennuslupaa tuulivoimasuunnitelmalle, mikäli kunta näkee tuulivoiman vaikutukset matkailulle haitallisina ja haluaa edistää matkailua tuulivoima-alueen läheisyydessä.

Maakuntavaltuuston päätös ei ole syntynyt virheellisessä järjestyksessä, maakuntavaltuusto ei ole ylittänyt asiassa toimivaltaansa ja maakuntakaava on laadittu säädösten mukaisesti edellä kuvatuin perustein, joten Päijät-Hämeen liitto katsoo, että valitus tulee hylätä perusteettomana.

muutoksenhakijana Juha Salila ja 21 muuta

Muutoksenhakija vaatii hallinto-oikeutta poistamaan tuulivoimatuotantoon hyväksytyin Haukkakallion tuulivoima-alueen (tv2) maakuntakaavasta.

Muutoksenhakija perustelee vaatimustaan sillä, että maakuntakaavan ratkaisussa ei ole huomioitu Hollolan kunnan ja sosiaali- ja terveysministeriön kantoja, joiden mukaan tuulivoima-alueiden suojavyöhyke lähimpään asutukseen tulisi olla kaksi kilometriä. Maakuntakaavaselostuksen mukaan maakuntakaavassa on rajattu vakituiset ja vapaa-ajan asunnot tuulivoima-alueiden ulkopuolelle noin 500 metrin suojavyöhykkeellä. Muutoksenhakijan mukaan Haukkakallion tuulivoima-alueen ympärillä on useita asuntoja alle 500 metrin päässä tuulivoima-alueesta.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että sosiaali- ja terveysministeriö antoi Päijät-Hämeen korjatusta maakuntakaavaehdotuksesta lausunnon 14.4.2016. Ministeriö toteaa lausunnossaan, että nykyaikaisille tuulivoimaloille 500 m suojaetäisyys on liian pieni. Ministeriö ei kuitenkaan edellytä suojaetäisyyden nostamista maakuntakaavassa vaan toteaa, että yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa tuulivoimalat tulee sijoittaa kauemmaksi asutuksesta. Maakuntahallitus käsitteli Hollolan kunnan lausuntoa maakuntakaavaehdotuksesta 14.12.2015. Maakuntahallitus ei pitänyt kategorista 2 km suojavyöhykettä perusteltuna ja se päätti, ettei Hollolan kunnan esitystä tuulivoima-alueiden poistamisesta toteuteta. Samalla todettiin, että maakuntakaavan tuulivoima-alueet suunnitellaan samoilla periaatteilla koko maakunnan alueelle. Tuulivoima-alueiden suojavyöhykkeille ei ole maakuntakaavoituksessa normia, vaan niiden määrittäminen kuuluu maakunnan liiton itsenäiseen toimivaltaan. Päijät-Hämeen maakuntakaavan tuulivoima-alueissa on käytetty noin 500 metrin puskuria vakituisen ja vapaa-ajan asutukseen. Asutusta koskevat tiedot perustuvat kunnilta saatuihin tietoihin rakennusten sijainneista ja käyttötarkoituksista. Mikäli asuinkiinteistöjä on lähempänä kuin 500 metrin etäisyydellä tuulivoima-alueen rajasta, se voi johtua maakuntakaavamerkintöjen yleispiirteisyydestä tai suunnittelussa käytettyjen tietojen puutteellisuudesta. Asuntojen mahdollinen sijaitseminen puskurivyöhykkeen sisällä ei kuitenkaan tee tuulivoima-aluemerkinnästä lainvastaista. Lopullinen puskurietäisyys ratkaistaan joka tapauksessa lakien ja asetusten mukaisesti alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa. Maakuntakaavan kannalta olennaista on, että kaavan sallimien toteuttamisvaihtoehtojen puitteissa on löydettävissä maankäyttö- ja rakennuslain sisältövaatimukset täyttävä ratkaisu. Tuulivoima-alueen asutukseen kohdistuviin haittavaikutuksiin vaikuttavat mm. voimaloiden lukumäärä, korkeudet, sijoittelu ja käytettävä teknologia. Koska kaikki nämä tekijät ratkaistaan tuulivoima-alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa, voidaan riittävällä varmuudella todeta, että 304 hehtaaria laajalle Haukkakallion tuulivoima-alueelle on löydettävissä sellainen ratkaisu, josta ei aiheudu kohtuutonta haittaa maanomistajille tai muille oikeuden haltijoille.

Muutoksenhakija perustelee vaatimustaan myös sillä, että maakuntakaavan laadinnassa on jätetty huomiotta yli 120 ihmisen muistutukset tv2-alueen haittavaikutuksista asumiseen, terveyteen, maa- ja metsätalouselinkeinoin, virkistykseen sekä luontoon. Haukkakallion tuulivoima-alueen vaikutusalueella on runsaasti vakituista asutusta, vapaa-ajan asuntoja sekä maa- ja metsätaloutta. Rakentuessaan Haukkakallion tuulivoimalat laskevat myös merkittävästi alueen viihtyisyyttä ja niillä on mahdollisia vaikutuksia kiinteistöjen arvojen alenemiseen.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että maakuntakaavaa koskevat muistutukset on käsitelty maankäyttö- ja rakennuslain 65 §:n mukaisesti. Maakuntahallitus on ilmoittanut perustellun kannanoton jokaiseen määräaikaan mennessä toimitettuun muistutukseen. Muistutukset ovat johtaneet toimenpiteisiin niiltä osin, kuin sen on ollut aiheellista. Päijät-Hämeen liitto katsoo, että tuulivoima-alueiden vaikutukset on selvitetty riittävässä määrin, kun otetaan huomioon maakuntakaavan tehtävä ja tarkoitus yleispiirteisenä kaavana. Tarkemmat ympäristövaikutukset tulee selvittää lainmukaisesti tarkemman suunnittelun ja lupaprosessien yhteydessä.

Muutoksenhakija perustelee vaatimustaan sillä, että Haukkakallion tuulivoima-alueen rajausta on muuttanut merkittävästi maakuntakaavoituksen edetessä. Maakuntakaavoitusta varten laadituissa taustaselvityksissä käytetty rajausta eroaa merkittävästi hyväksytyssä maakuntakaavassa esitetystä rajauksesta. Muutoksenhakija viittaa MRL 9 §:ään ja toteaa, että laaditut selvitykset eivät ole tehty maakuntakaavassa esitetyltä Haukkakallion tuulivoima-alueelta.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että maankäyttö- ja rakennuslain 9 §:ssä mainittu kaavan merkittävät vaikutukset arvioiva suunnittelu tarkoittaa sitä, että vaikutusten arvioinnilla tulee olla vaikutusta suunnitteluratkaisuihin silloin, kun se on aiheellista. Suunnitelmia tulee siis voida muuttaa kaavaprosessin edetessä. Päijät-Hämeen maakuntakaavan tuulivoima-alueita on selvityksiin ja lausuntoihin perustuen muutettu ja karsittu suunnitteluprosessin aikana. Maakuntakaavan luonnosvaiheessa vuonna 2012 maakuntakaavan tuulivoima-alueiden rajaukset esitettiin yleispiirteisinä, kuten maakuntakaavatasolle yleensä sopii. Vuonna 2012 valmistunut tuulivoimaselvitys koski näitä alueita. Tämän jälkeen ympäristöministeriön kanssa käydyssä neuvottelussa ministeriö kuitenkin totesi, että tuulivoima-alueiden rajausten sisään ei saisi jäädä edes yksittäisiä asuntoja. Tästä syystä tuulivoima-alueiden rajaukset muutettiin yksityiskohtaisemmiksi siten, että kaikki Päijät-Hämeen liiton tiedossa olevat asunnot rajattiin alueiden ulkopuolelle noin 500 m suojavyöhykkeellä. Tässä yhteydessä tuulivoima-alueiden rajaukset pääsääntöisesti supistuivat hieman asuttujen alueiden suunnissa ja laajenivat hieman asumattomien alueiden suunnissa. Nämä tarkemmat rajaukset perustuvat alkuperäiseen vuonna 2010 valmistuneeseen tuulivoimaselvitykseen. Maakuntakaavatasolle tarkoitettujen selvitykset ovat yleispiirteisiä. Alueista ei ole tehty yksityiskohtaisia tutkimuksia eikä voimaloiden sijaintoja ole maakuntakaavaa varten tarkemmin suunniteltu. Näin ollen Päijät-Hämeen liitto katsoo, että vuoden 2012 selvityksen tulokset ovat edelleen päteviä, vaikka alueiden rajauksiin on tämän jälkeen tehty muutoksia. Erityisesti tämä koskee asutukseen kohdistuvaa melu- ja välkevaikutusten arviointia, koska maakuntakaavaratkaisun yleispiirteisyydestä johtuen näitä vaikutuksia ei voida tarkasti todeta eikä niitä ole siksi pidetty tuulivoima-alueita poissulkevinä vaikutuksina. Maisema- ja linnustovaikutuksilla on suurempi merkitys maakuntakaavatasolla. Vuoden 2014 maisema- ja luontoselvitykset on tehty koko siltä tv2-alueelta, joka on osoitettu maakuntavaltuuston hyväksymässä maakuntakaavassa. Selvityksissä oli mukana myös Riihimäentien pohjoispuolinen alue, joka selvitysten ja lausuntojen perusteella rajattiin pois maakuntakaavasta. Tämän lausunnon liitteenä on kartta Haukkakallion tuulivoima-alueen rajauksista maakuntakaavan suunnittelun eri vaiheissa.

Muutoksenhakijan mukaan maakuntakaavan tehtävä on varmistaa, että tuulivoimaloita rakennetaan ainoastaan sellaisille alueille, joille rakentaminen on terveysvaikutusten kannalta turvallista ja estää rakentamisen siellä, missä tuulivoimalat altistaisivat asukkaat erilaisille sairauksille. Esitetyn Haukkakallion tuulivoima-alueen vaikutusalueella asuu pysyvästi paljon ihmisiä, jotka alueen tuulivoimaloista johtuen altistuisivat sairastumisille ja pahimmillaan joutuisivat muuttamaan pois kotoaan.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että muutoksenhakijan käsitys maakuntakaavan tehtävästä on virheellinen. Maakuntakaavan tehtävä on tuulivoimarakentamisen kokonaisuuden ohjaaminen ja merkitykseltään seudullisten tuulivoima-alueiden osoittaminen. Muilta osin lainsäädäntö, asetukset, yksityiskohtaisempi kaavoitus ja lupaprosessit ohjaavat tuulivoimarakentamista ja tuulivoimaloiden ympäristövaikutusten huomiointia. Maakuntakaavamääräykset ohjaavat myös omalta osaltaan tuulivoima-alueiden tarkempaa suunnittelua. Muutoksenhakijan esittämät huolet tuulivoimaloiden terveysvaikutuksista on huomioitu tuulivoima-alueiden suunnittelumääräyksissä seuraavasti: ”Tuulivoimarakentamisen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on varmistettava, ettei asutukselle aiheudu melusta tai välkkeestä johtuvaa kohtuutonta rasitusta tai terveyshaittaa.”

Muutoksenhakija toteaa, että maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:n mukaan kaavaa laadittaessa on kiinnitettävä huomiota virkistykseen soveltuvien alueiden riittävyteen, alueiden ekologiseen kestävyteen sekä maiseman ja luonnonarvojen vaalimiseen. Muutoksenhakijan mukaan Haukkakallion tuulivoima-alue on tärkeä virkistysalue lähialueen ihmisille ja tuulivoima-alueen rakentuessa alueen käyttö ulkoilu-, retkeily-, marjastus-, virkistys- ja metsästysalueena on rajallista tai kokonaan käyttökelvotonta. Tuulivoima-alueella ja sen läheisyydessä on myös runsas eläinlajisto. Muutoksenhakija mainitsee eläinlajeista metsäkanalinnut, hirvieläimet, pienpedot, metsäjäniksen, rusakon, useat pöllö- ja haukkalajit, kurjen, joutsenen ja lepakon.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että maakuntakaava täyttää maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:n sisältövaatimukset. Maakuntakaavan virkistysalueiden (V) määrään on kiinnitetty huomiota lainmukaisesti maakuntakaavaselostuksessa kuvatulla tavalla. Haukkakallion tuulivoima-alueella ei ole osoitettu virkistysalueena. Tuulivoimalat eivät pääsääntöisesti estä retkeilyä ja virkistäytymistä niiden lähialueilla. Tuulivoima-alueen virkistyskäyttö on rajallista talviaikaan johtuen jään irtoamis- ja sinkoutumisriskistä tuulivoimaloiden lavoisista. Tämä riski on kuitenkin riippuvainen käytetystä teknologiasta. Esimerkiksi kesällä ja syksyllä tapahtuvaan marjastukseen tuulivoimaloilla ei ole olennaista vaikutusta. Tuulivoimaloiden hirvieläimiä ja muuta nisäkäsräistää karkottavasta vaikutuksesta ei ole näyttöä Suomessa. Tuulivoimaloiden haittavaikutukset eläimistöön koskevat lähinnä tiettyjä lintulajeja ja lepakoita. *Linnustovaikutusten arviointi tuulivoimarakentamisessa -oppaan* (Ympäristöministeriö 2016) mukaan asiantuntija-arviona tehty vaikutusten arviointi olemassa olevaan aineistoon tukeutuen on lähtökohtaisesti riittävä tapa maakuntakaavoituksen yhteydessä. Maastokartoituksia ja lajikohtaisia selvityksiä ei ole tarpeen tehdä ilman erityisiä syitä. Kartoitukset ja tarkemmat vaikutusten arvioinnit tehdään alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa. Maakuntakaavaa varten on tehty seuraavat riittävät selvitykset tuulivoima-alueiden linnustovaikutuksista: *Päijät-Hämeen tuulivoima-alueiden linnustoarvio 2012* ja *Tuulivoimatuotantoon soveltuviksi osoitettavien alueiden maisema- ja luontovaikutusten arviointi 2014*. Hyödyllistä yleistietoa tuulivoimaloiden todennäköisistä vaikutuksista eri lintulajeihin löytyy myös selvityksestä: *Sysmän tuulivoima-alueiden Natura-arvioinnin tarveharkinnan täydennys 2016*. Tehtyjen selvitysten perusteella voidaan todeta, että hyväksytyyn maakuntakaavaan jäljelle jääneille tuulivoima-alueille on löydettävissä sellainen toteutusratkaisu, josta ei todennäköisesti aiheudu merkittävää haittaa linnustolle. Suomen lepakkotieteelliselle yhdistykselle annettiin mahdollisuus arvioida maakuntakaavaan suunniteltuja tuulivoima-alueita erikseen lepakkojen kannalta, mutta arviointia ei saatu. Lepakkovaikutukset tulee selvittää tuulivoima-alueen tarkemman suunnittelun yhteydessä.

Muutoksenhakijan mukaan maakuntakaavaan liittyvissä aineistoissa on toisensa poissulkevia ristiriitaisuuksia. Maakuntakaavaselostuksessa sivulla 98 on mainittu, että Haukkakallion tuulivoima-alue on suunnitteilta. Yhteenvedo lausunnoista ja muistutuksista sekä vastineet ja toimenpiteet niiden johdosta -asiakirjassa

sivulla 166 on mainittu, ettei alueista ole tehty yksityiskohtaisia tutkimuksia eikä voimaloiden sijainteja ole tarkemmin suunniteltu.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että yhteenvedon sivun 166 maininnalla on tarkoitettu sitä, että maakuntakaavan ratkaisuja varten tuulivoima-alueista ei ole tehty yksityiskohtaisia tutkimuksia tai voimaloiden sijoitteluja. Tässä tapauksessa mahdollisilla yksityiskohtaisemmillä suunnitelmilla ei ole merkitystä maakuntakaavan kannalta. Maankäyttö- ja rakennuslain 32 § 1 momentin mukaan maakuntakaava on ohjeena laadittaessa ja muutettaessa yleiskaavaa ja asemakaavaa sekä ryhdyttäessä muutoin toimenpiteisiin alueiden käytön järjestämiseksi. Maakuntakaavan lainmukaisuutta harkittaessa ei oteta huomioon mahdollisen vireillä olevan yksityiskohtaisemman hankkeen toteuttamiseen liittyvän suunnitelman mukaisia tuulivoimaloita koskevia ratkaisuja.

Maakuntavaltuuston päätös ei ole syntynyt virheellisessä järjestyksessä, maakuntavaltuusto ei ole ylittänyt asiassa toimivaltaansa ja maakuntakaava on laadittu säädösten mukaisesti edellä kuvatuin perustein, joten Päijät-Hämeen liitto katsoo, että valitus tulee hylätä perusteettomana.

muutoksenhakijana Mirva Oksanen ja 7 muuta

Muutoksenhakija vaatii hallinto-oikeutta poistamaan tuulivoimatuotantoon hyväksytyn Haukkakallion tuulivoima-alueen (tv2) merkinnän maakuntakaavasta.

Muutoksenhakija perustelee vaatimustaan sillä, että maakuntakaavan ratkaisussa ei ole huomioitu Hollolan kunnan ja sosiaali- ja terveysministeriön kantoja, joiden mukaan tuulivoima-alueiden suojavyöhyke lähimpään asutukseen tulisi olla kaksi kilometriä. Maakuntakaavaselostuksen mukaan maakuntakaavassa on rajattu vakituiset ja vapaa-ajan asunnot tuulivoima-alueiden ulkopuolelle noin 500 metrin suojavyöhykkeellä. Muutoksenhakijan mukaan Haukkakallion tuulivoima-alueen ympärillä on useita asuntoja alle 500 metrin päässä tuulivoima-alueesta.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että sosiaali- ja terveysministeriö antoi Päijät-Hämeen korjatusta maakuntakaavaehdotuksesta lausunnon 14.4.2016. Ministeriö toteaa lausunnossaan, että nykyaikaisille tuulivoimaloille 500 m suojaetäisyys on liian pieni. Ministeriö ei kuitenkaan edellytä suojaetäisyyden nostamista maakuntakaavassa vaan toteaa, että yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa tuulivoimalat tulee sijoittaa kauemmaksi asutuksesta. Maakuntahallitus käsitteli Hollolan kunnan lausuntoa maakuntakaavaehdotuksesta 14.12.2015. Maakuntahallitus ei pitänyt kategorista 2 km suojavyöhykettä perusteltuna ja se päätti, ettei Hollolan kunnan esitystä tuulivoima-alueiden poistamisesta toteuteta. Samalla todettiin, että maakuntakaavan tuulivoima-alueet suunnitellaan samoilla periaatteilla koko maakunnan alueelle. Tuulivoima-alueiden suojavyöhykkeille ei ole maakuntakaavoituksessa normia, vaan niiden määrittäminen kuuluu maakunnan liiton itsenäiseen toimivaltaan. Päijät-Hämeen maakuntakaavan tuulivoima-alueissa on käytetty noin 500 metrin puskuria vakituisen ja vapaa-ajan asutukseen. Asutusta koskevat tiedot perustuvat kunnilta saatuihin tietoihin rakennusten sijainneista ja käyttötarkoituksista. Mikäli asuinkiinteistöjä on lähempänä kuin 500 metrin etäisyydellä tuulivoima-alueen rajasta, se voi johtua maakuntakaavamerkintöjen yleispiirteisyydestä tai suunnittelussa käytettyjen tietojen puutteellisuudesta. Asuntojen mahdollinen sijaitseminen puskurivyöhykkeen sisällä ei kuitenkaan tee tuulivoima-aluemerkinnästä lainvastaista. Lopullinen puskurietäisyys ratkaistaan joka tapauksessa lakien ja asetusten mukaisesti alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa. Maakuntakaavan kannalta olennaista on, että kaavan sallimien toteuttamisvaihtoehtojen puitteissa on löydettävissä maankäyttö- ja rakennuslain sisältövaatimukset täyttävä ratkaisu. Tuulivoima-alueen asutukseen kohdistuviin haittavaikutuksiin vaikuttavat mm. voimaloiden lukumäärä, korkeudet, sijoittelu ja käytettävä teknologia. Koska kaikki nämä tekijät ratkaistaan tuulivoima-alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa, voidaan riittävällä varmuudella todeta, että 304 hehtaaria laajalle Haukkakallion tuulivoima-alueelle on löydettävissä sellainen ratkaisu, josta ei aiheudu kohtuutonta haittaa maanomistajille tai muille oikeuden haltijoille.

Muutoksenhakijan mukaan maakuntakaavan tehtävä on varmistaa, että tuulivoimaloita rakennetaan ainoastaan sellaisille alueille, joille rakentaminen on terveysvaikutusten kannalta turvallista ja estää rakentamisen siellä, missä tuulivoimalat altistaisivat asukkaat erilaisille sairauksille. Esitetyn Haukkakallion tuulivoima-alueen vaikutusalueella asuu pysyvästi paljon ihmisiä, jotka alueen tuulivoimaloista johtuen altistuisivat sairastumisille ja pahimmillaan joutuisivat muuttamaan pois kotoaan.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että muutoksenhakijan käsitys maakuntakaavan tehtävästä on virheellinen. Maakuntakaavan tehtävä on tuulivoimarakentamisen kokonaisuuden ohjaaminen ja merkitykseltään seu-

dullisten tuulivoima-alueiden osoittaminen. Muilta osin lainsäädäntö, asetukset, yksityiskohtaisempi kaavoitus ja lupaprosessit ohjaavat tuulivoimarakentamista ja tuulivoimaloiden ympäristövaikutusten huomiointia. Maakuntakaavamääräykset ohjaavat myös omalta osaltaan tuulivoima-alueiden tarkempaa suunnittelua. Muutoksenhakijan esittämät huolet tuulivoimaloiden terveysvaikutuksista on huomioitu tuulivoima-alueiden suunnittelumääräyksissä seuraavasti: ”Tuulivoimarakentamisen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on varmistettava, ettei asutukselle aiheudu melusta tai välkkeestä johtuvaa kohtuutonta rasitusta tai terveyshaittaa.”

Muutoksenhakija perustelee vaatimustaan myös sillä, että maakuntakaavan laadinnassa on jätetty huomiotta yli 100 ihmisen muistutukset tv2-alueen haittavaikutuksista asumiseen, terveyteen, maa- ja metsätalouselinkeinoin, virkistykseen sekä luontoon. Haukkakallion tuulivoima-alueen vaikutusalueella on runsaasti vakituista asutusta, vapaa-ajan asuntoja sekä maa- ja metsätaloutta. Rakentuessaan Haukkakallion tuulivoimalat laskevat myös merkittävästi alueen viihtyisyyttä ja niillä on mahdollisia vaikutuksia kiinteistöjen arvojen alenemiseen.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että maakuntakaavaa koskevat muistutukset on käsitelty maankäyttö- ja rakennuslain 65 §:n mukaisesti. Maakuntahallitus on ilmoittanut perustellun kannanoton jokaiseen määräaikaan mennessä toimitettuun muistutukseen. Muistutukset ovat johtaneet toimenpiteisiin niiltä osin, kuin sen on ollut aiheellista. Päijät-Hämeen liitto katsoo, että tuulivoima-alueiden vaikutukset on selvitetty riittävässä määrin, kun otetaan huomioon maakuntakaavan tehtävä ja tarkoitus yleispiirteisenä kaavana. Tarkemmat ympäristövaikutukset tulee selvittää lainmukaisesti tarkemman suunnittelun ja lupaprosessien yhteydessä.

Muutoksenhakija perustelee vaatimustaan myös sillä, että maakuntakaavassa tuulivoima-alue tv2 on sijoitettu luonnonsuojelualueelle, jolla on metsälain mukainen tärkeä elinympäristö.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että maakuntakaavassa osoitetaan valtion mailla sijaitsevat luonnonsuojelualueet. Päijät-Hämeen liiton tiedossa ei ole maakuntavaltuuston hyväksymän maakuntakaavan Haukkakallion tuulivoima-alueen sisällä yksityismailla sijaitsevia luonnonsuojelualueita. Joka tapauksessa yksittäinen tuulivoimala vaatii perustuksilleen vain vähän maapinta-alaa ja tuulivoimaloiden etäisyydet toisistaan ovat kohtalaisen pitkiä. Näin ollen tuulivoimaloiden hyvällä sijoittelulla voidaan eläinlajeista riippuen usein säilyttää tärkeiden elinympäristöjen elinolosuhteet tuulivoima-alueella. Maakuntakaavassa ei ratkaista tuulivoimaloiden sijoittelua tuulivoima-alueen sisällä, joten luonnonsuojelualueet ja muut tärkeät elinympäristöt tulee tarpeen mukaan huomioida tuulivoima-alueen tarkemmassa suunnittelussa.

Muutoksenhakija korostaa lisäksi, että kun kaavan laatijan eli Päijät-Hämeen liiton mukaan tuulivoimaloiden sijoituksista kunnan alueelle päättää lopulta kunta itse, niin Hollolan kunnanvaltuuston päätös pitää huomioida jo maakuntakaavassa, eikä estää maakuntakaavaan jätetyllä tuulivoimamerkinnällä alueen kehittämistä ja tulevaisuutta eikä tällä tavoin aiheuttaa pysyvää ja pitkäaikaista haittaa sekä epä tietoisuutta paikallisille asukkaille ja heidän elämälleen ja elinkeinoilleen.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että Päijät-Hämeen maakuntakaavan tuulivoimatuotantoon soveltuvat alueet on merkitty alueen ominaisuutta kuvaavalla osa-aluemerkinnällä. Maakuntakaavan tuulivoima-alueilla on aina jokin muu varsinainen aluevaraus, Haukkakallion tapauksessa maaseutumainen alue, joka on alueen pääkäyttötarkoitus. Maakuntakaava ei velvoita kuntaa kaavoittamaan tuulivoima-alueita tai myöntämään

lupaa tuulivoimasuunnitelmille. Kunta voi halutessaan kaavoittaa näille alueille toimintoja, jotka sopivat maaseutumainen alue -merkinnän luonteeseen. Kunta voi siis kaavoituksessa käyttää sille kuuluvaa lainmukaista harkintavaltaa. Kuitenkaan sellainen merkitykseltään seudullinen maankäyttö, joka poikkeaa sekä maaseutumaisen alueen että tuulivoimatuotantoon soveltuvan alueen tarkoituksesta ja on maakuntakaavan tavoitteiden vastaista, ei ole näillä alueilla mahdollista ilman maakuntakaavan muuttamista. Päijät-Hämeen maakuntakaavan tuulivoima-alueet on suunniteltu maakuntahallituksen linjauksen mukaisesti samoilla perusteilla koko maakunnan alueelle. Lisäksi Päijät-Hämeen liitto toteaa, että Hollolan kunnanvaltuuston kahden kilometrin suojavyöhykettä koskevan päätöksen lainmukaisuus on kyseenalainen. Ympäristönsuojelulain 48 §:n mukaan ympäristölupa on myönnettävä, jos toiminta täyttää lain ja annettujen säännösten vaatimukset. Tuulivoimamelua koskevat asetukset on annettu desibeleissä, ei kilometreissä. Jos jokin tuulivoimasuunnitelma täyttää lain ja säännösten vaatimukset, mutta suunnitellut tuulivoimalat sijaitsevat alle kahden kilometrin etäisyydellä lähimmistä asunnoista, mahdollinen kunnanvaltuuston linjaukseen vetoava kunnan lupaviranomaisen tekemä päätös tuulivoimasuunnitelman hylkäämisestä voi siis olla lainvastainen.

Maakuntavaltuuston päätös ei ole syntynyt virheellisessä järjestyksessä, maakuntavaltuusto ei ole ylittänyt asiassa toimivaltaansa ja maakuntakaava on laadittu säädösten mukaisesti edellä kuvatuin perustein, joten Päijät-Hämeen liitto katsoo, että valitus tulee hylätä perusteettomana.

muutoksenhakijana Risto Helander

Muutoksenhakija vaatii, että maakuntakaava ei tule lainvoimaiseksi siltä osin kuin se sisältää tiedot valtatie 12 linjauksesta Uudestakylästä itään. Maakuntavaltuuston pitää muuttaa päätöstään niin, että kyseinen valtatie 12 linjausosuus jätetään selvitystarpeeksi ja linjaus valitaan vasta julkisen, nykylainsäädännön mukaisen ympäristövaikutusten arviointiprosessin jälkeen.

Muutoksenhakijan perusteet liittyvät tielinjauksen vanhentuneeseen edellisen lain aikaiseen YVA-selostukseen, vaikutusten arviointiin ja siinä käytettyihin tietoihin sekä linjausvaihtoehtojen vertailuun.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että maankäyttö- ja rakennuslain 9 §:n mukaan kaavan tulee perustua kaavan merkittävät vaikutukset arvioivaan suunnitteluun ja sen edellyttämiin tutkimuksiin ja selvityksiin. Maakuntakaavan vaikutuksia selvittäessä otetaan huomioon maakuntakaavan tehtävä ja tarkoitus yleispiirteisenä kaavana. Tämä huomioiden maakuntakaavan valtatie 12 Uudestakylästä itään koskevia selvityksiä voidaan pitää riittävinä ja kaavan linjausta tältä osin lainmukaisena. Maakuntakaavaan valitun linjauksen vaikutusten arvioimiseksi tehdyt keskeisimmät selvitykset ovat *Valtatien 12 parantaminen välillä Uusikylä–Mankala: Yleissuunnitelma 2016* liitteinen, *Valtie 12 välillä Uusikylä – Suvioja, Linjausvaihtoehtojen tarkastelu 2013* sekä soveltuvin osin *Valtatien 12 parantaminen tieosuudella Uusikylä- Jokue, Ympäristövaikutusten arviointiselostus 2005*.

Muutoksenhakija toteaa, että maakuntakaavan linjaukseksi on valittu edellisestä maakuntakaavasta ja väylän yleissuunnitelmavalmistelusta poiketen uusi linjaus.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että tultuaan voimaan Päijät-Hämeen maakuntakaava 2014 korvaa 11.3.2008 vahvistetun maakuntakaavan. Uuden maakuntakaavan valmistelu on tehty rinnakkain valtatie 12 Uusikylä–Tillola uuden yleissuunnittelun kanssa ja maakuntakaavan linjaus vastaa yleissuunnitelmassa valittua linjausta.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että muutoksenhakijan YVA-prosessia, vaikutusten arviointia ja vaihtoehtojen vertailua koskevat perustelut liittyvät ensisijaisesti valtatie yleissuunnitteluun, mutta sikäli kuin maakuntakaava perustuu yleissuunnitelmassa tehtyihin selvityksiin, perustelut liittyvät myös maakuntakaavaan. Päijät-Hämeen liitto esittää lisäperusteina tämän lausunnon liitteenä olevan lausunnon, jossa valtatie 12 Uusikylä–Tillola yleissuunnitteluhankkeen hankevastaava Uudenmaan ELY-keskuksen Liikenne ja infrastruktuuri -vastuualue esittää kantansa Päijät-Hämeen maakuntakaavasta tehtyjen valitusten valtatie 12 yleissuunnitelmaa koskeviin kohtiin.

Maakuntavaltuuston päätös ei ole syntynyt virheellisessä järjestyksessä, maakuntavaltuusto ei ole ylittänyt asiassa toimivaltaansa ja maakuntakaava on laadittu säädösten mukaisesti edellä kuvatuin perustein, joten Päijät-Hämeen liitto katsoo, että valitus tulee hylätä perusteettomana.

muutoksenhakijana Marjut Koverola

Muutoksenhakija vaatii, että Pikijärven ampumarataa (ea2) koskeva seudullisen ampumaradan aluevaraus poistetaan maakuntakaavasta. Mikäli tämä ei ole mahdollista, muutoksenhakija vaatii, että suunnittelu määräys tarkistetaan siten, että melualueen ulkopuolisiin alueisiin kohdistuva meluhäiriö estetään.

Perusteena muutoksenhakija esittää, että ampumaratavaraus on ristiriidassa ympäröivän maankäytön kanssa, koska noin kahden kilometrin etäisyydellä radasta asuu noin 155 asukasta. Muutoksenhakijan mukaan radan nykyisestä melusta aiheutuu kohtuuttoman suuri ympäristöhaitta ympäröivälle pysyvälle ja loma-asutukselle. Muutoksenhakija viittaa opetusministeriön ja Suomen ampumaurheiluliiton ampumaratojen suunnitteluohjeeseen ja toteaa, että vähimmäisvaatimuksena on voitava pitää sitä, että laaditut ohjeet huomioidaan kaavaa laadittaessa. Muutoksenhakija toteaa, että Pikijärven nykyisen radan ympäristölupaehdot eivät täytä nykyisiä vaatimuksia. Muutoksenhakijan mukaan maakuntakaavassa on jätetty selvittämättä radan ympäristövaikutukset ja selvitykset ovat rajoittuneet muutamiin valikoituihin mielipidehaastatteluihin.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että se, että kahden kilometrin säteellä Pikijärven ampumaradasta asuu noin 155 ihmistä, ei ole peruste maakuntakaavamerkinän lainvastaisuudelle. Esimerkiksi samalla kahden kilometrin etäisyydellä maakuntakaavassa osoitetusta Hollolan Hälvälän ampumaradasta asuu yli 1 200 ihmistä. Muutoksenhakijalla vaikuttaa olevan virheellinen käsitys maakuntakaavan tehtävästä ja tarkoituksesta. Ampumaratojen ampumatoimintaa ja sen ympäristövaikutuksia ei ohjata maakuntakaavalla vaan ympäristönsuojelulain mukaisilla ympäristöluvilla. Ampumaradan ampumatoimintojen suunnittelu ei myöskään ole maakuntakaavan tehtävä vaan toimintojen suunnittelusta vastaavat pääsääntöisesti ampumatoiminnan harjoittajat ja suunnitelmien laatiminen liittyy yleensä ympäristölupaprosessiin. Pikijärven ampumaradan ympäristöluvalla, nykyisellä ampumatoiminnalla ja tulevaa toimintaa koskevilla tarkemmilla suunnitelmilla ei ole merkitystä maakuntakaavan kannalta. Maankäyttö- ja rakennuslain 32 § 1 momentin mukaan maakuntakaava on ohjeena laadittaessa ja muutettaessa yleiskaavaa ja asemakaavaa sekä ryhdyttäessä muutoin toimenpiteisiin alueiden käytön järjestämiseksi. Maakuntakaavan lainmukaisuutta harkittaessa ei oteta huomioon nykyisiä ampumarataratkaisuja tai mahdollisen vireillä olevan yksityiskohtaisemman hankkeen toteuttamiseen liittyvän suunnitelman mukaisia ampumarataratkaisuja.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että maankäyttö- ja rakennuslain 25 §:n mukaisesti Päijät-Hämeen maakuntakaavassa osoitetaan aluevarauksia vain siltä osin ja sillä tarkkuudella kuin alueiden käyttöä koskevien valtakunnallisten tai maakunnallisten tavoitteiden kannalta taikka useamman kuin yhden kunnan alueiden käytön yhteen sovittamiseksi on tarpeen. Päijät-Hämeen maakuntakaavaa varten tehty ampumarataverkoston suunnittelu toteuttaa MRL:n lisäksi ampumaratalakia, jonka mukaan ampumarataverkoston kehittämisen suunnittelu on maakunnan liiton tehtävä. Ampumaratalaki ei kuitenkaan tarkoita tällä yksittäisten ratojen tarkempaa suunnittelua vaan ampumaurheilukeskusten ja muiden ampumaratojen riittävän määrän sekä niiden sijoitustarpeen arviointia maakunnassa. Edellä mainittujen lakien perusteella Päijät-Hämeen maakuntakaavan tehtävänä on ollut ampumarataverkoston kokonaisuuden suunnittelu ja merkitykseltään seudullisten ampumaratojen sijaintien osoittaminen. Päijät-Hämeen maakuntakaavan ampumarataverkoston suunnittelu perustuu vuonna 2013 valmistuneeseen Päijät-Hämeen ampumaradat ja moottoriurheilualueet -selvitykseen. Selvityksen tarkoituksena oli arvioida Päijät-Hämeen nykyisten ampumaratojen kehittämismahdollisuuksia ja tulevaa merkitystä maakuntakaavan aikavälillä vuoteen 2035. Selvityksessä on huomioi-

tu ampumalajien tulevaisuuden tarpeet, rataverkoston nykytila ja saavutettavuus maakunnassa. Ampumaratojen kehittämismahdollisuuksien tunnistamiseksi selvityksessä on arvioitu ratojen suhdetta ympäröivään alueidenkäyttöön sekä erityisesti taajamien ja muiden melulle herkkien kohteiden etäisyyksiä ampumaraudoista. Selvityksen lopputuloksena on ehdotus niistä ampumaradoista, joilla on sekä tarve että potentiaali olla tulevaisuudessa merkitykseltään seudullisia ja jotka voidaan näin ollen osoittaa maakuntakaavassa. Ampumaradat on osoitettu maakuntakaavassa kohdemerkinnöillä. Ampumaratamerkintöjä tukevat niiden ympärille osoitetut yleispiirteiset melualuemerkinnät, joiden tarkoituksena on turvata ampumaratojen kehittäminen kieltämällä uuden asutuksen tai muun melulle herkän toiminnan suunnittelu melualueen sisällä. Maakuntakaavassa ei oteta kantaa toiminnan yksityiskohtiin kuten ampumapaikkojen määrään ampumalueella, ampumasuuntiin, melusuojuuksiin tai harjoitettaviin ampumalajeihin. Päijät-Hämeen liitto katsoo, että ampumaratamerkintöjen vaikutukset on selvitetty riittävässä määrin, kun otetaan huomioon maakuntakaavan tehtävä ja tarkoitus yleispiirteisenä kaavana. Tarkemmat ympäristövaikutukset tulee selvittää lainmukaisesti tarkemman suunnittelun ja ympäristölupaprosessien yhteydessä.

Muutoksenhakijan mukaan maakuntakaavamääräyksissä on todettu vain yleisellä tasolla ja tavoitteellisesti pyrkimys melun rajoittamisesta. Kaavamääräys on epäselvä ja liian tulkinnanvarainen tavoite. Määräys ei muutoksenhakijan mukaan ohjaa jatkosuunnittelua maankäyttö- ja rakennuslain edellyttämällä tavalla. Kaavamääräykseen on kirjoitettava selkeä vaatimus siitä, että melualueen ulkopuolisiin alueisiin ei saa kohdistua melua, joka ylittää yleiset melutaso-ohjeet.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että meluntorjuntaa ohjataan lainsäädännöllä eikä maakuntakaavamääräyksillä. Keskeisiä lakeja ja päätöksiä ovat ympäristönsuojelulaki ja -asetus sekä valtioneuvoston päätös ampumaratojen aiheuttaman melutaso-ohjeista. Maankäyttö- ja rakennuslain 30 §:n mukaan maakuntakaavassa voidaan antaa määräyksiä, joita kaavan tarkoitus ja sen sisällölle asetettavat vaatimukset huomioon ottaen tarvitaan maakuntakaava-alueita suunniteltaessa tai rakennettaessa. Maakuntakaavamääräyksillä ei ole tarkoitus luoda muiden lakien tai normien kanssa päällekkäistä ohjausta. Tästä syystä muutoksenhakijan kaavamääräystä koskeva ehdotus on toteuttamiskelvoton. Päijät-Hämeen maakuntakaavan ampumaratamerkintöjä koskevan määräyksen tarkoituksena on edistää sitä, että melu- ja maaperävaikutuksiin kiinnitetään huomiota jo aikaisessa ampumaratojen suunnitteluvaiheessa.

Maakuntavaltuuston päätös ei ole syntynyt virheellisessä järjestyksessä, maakuntavaltuusto ei ole ylittänyt asiassa toimivaltaansa ja maakuntakaava on laadittu säädösten mukaisesti edellä kuvatuin perustein, joten Päijät-Hämeen liitto katsoo, että valitus tulee hylätä perusteettomana.

muutoksenhakijana Markku Meriluoto

Muutoksenhakija vaatii, että hallinto-oikeus ottaa huomioon hänen muistutuksessaan korjatusta maakuntakaavaehdotuksesta esittämänsä näkökohdat ko. päätöksen sisällöstä ja vaatii Päijät-Hämeen liittoa kumoamaan kaavaehdotuksesta päätöksen mukaiset kaavamerkinnot tai muuttamaan niiden sisällön vaatimustensa mukaisesti lukuisien yhteiskunnallisten epäkohtien sekä säädösten vastaisuuden tai kansainvälisten sopimusten veloitteiden laiminlyönnin vuoksi.

Muutoksenhakija vaatii kaavamerkintöjen llk4 ja llk5 poistamista.

Muutoksenhakijan yleisenä perusteena on se, että kaavamerkinnot tuhoavat nauhataajaman itäosan asutuksen, elinkeinojen ja luonnonympäristön elinehdot sekä ovat säädösten, sopimusten ja täydellisesti asukkaiden tahdon vastaisia. Muutoksenhakijan mukaan maakuntakaavan luonnonvaralogistiikan kehittämisen kohdealueista (yhteensä 2 799 ha) aiotaan tehdä kaatopaikkoja ja maakunnasta aiotaan muodostaa valtava jätekeskus. Lahden Nastolan molemmat kohteet llk4 ja llk5 on käsitelty pisimmälle YVA-selostusta myöten. Nämä kaatopaikat ovat saaneet julkisessa käsittelyssä täystyrmäyksen. Valituksessa on kuvattu ja kritisoitu kierrätyspuistoalueiden suunnitteluprosessia. Muutoksenhakijan mukaan muut llk-kohteet ovat toistaiseksi vain merkintä kaavakartassa vailla mitään selvityksiä. Lisäksi muutoksenhakija on Nastolan kierrätyspuiston YVAa koskevassa lausunnossaan ehdottanut erinomaisen sopivaksi kohteeksi aiemmin suunniteltua ja YVA-selvitettyä Hollolan Nostavan logistiikka-alueita, joka ei koskaan toteudu logistiikkatarkoituksessa.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että maakuntakaavan luonnonvaralogistiikan kehittämisen kohdealueiden tarkoitus, tavoitteet ja selvitykset, joihin ne perustuvat, ovat kirjattu kaavaselostukseen. Merkinnoilla osoitetaan alueita, joita voidaan kehittää luonnonvarojen, kuten energiapuun, maa-ainesten ja kierrätysmateriaalien, kuljetuksiin, lajitteluun, varastointiin, kierrätykseen ja jalostukseen liittyvää toimintaa varten. Luonnonvaralogistiikan kehittämisen kohdealueiden sijainnit perustuvat luonnonvarojen kuljetusvirtojen analyysiin ja maakuntakaavaan on valittu logistisesti parhaat sijainnit. Alueiden rajaukset puolestaan perustuvat yleispiirteisiin selvityksiin alueiden asutuksesta ja luonto-olosuhteista. Maakuntakaavaa varten ei ole tehty luonnonvaralogistiikan alueiden lopulliseksi rajaamiseksi tarvittavia yksityiskohtaisia selvityksiä alueen luontoon, maastoon, vesistöön, maisemaan ym. liittyvistä olosuhteista. Tästä syystä llk-alueet esitetään laajoilla kehittämisperiaatemerkinnöillä eikä aluevarauksina. Maakuntakaavan tarkoituksena on ohjata tarkempien selvitysten kohdentaminen kaavassa rajatuille alueille. Luonnonvaralogistiikan alueiden ylimitoitus maakuntakaavassa on perusteltua, koska ollaan näiden alueiden suunnittelun alkuvaiheessa ja alueita sekä karsiutuu kokonaan että rajautuu pienemmiksi tarkemmassa suunnittelussa. Päijät-Hämeen liitto arvioi, että pitkällä aikavälillä Päijät-Hämeessä on tarve noin 2–4:lle tämän tyyppiselle alueelle, jotka ovat pinta-alaltaan yhteensä muutama sata hehtaaria. Luonnonvaralogistiikan toiminnot voivat aiheuttaa toiminnan luonteesta riippuen monenlaista haittaa ympäristöönsä, kuten muutoksenhakija on huomauttanut. Alueiden lopullista sijaintia, laajuutta ja toimintoja suunniteltaessa tulee lainmukaisesti selvittää aiheutuvat vaikutukset ja varmistaa, ettei toiminnoista aiheudu lain tarkoittamaa kohtuutonta haittaa. Toisin kuin muutoksenhakija on käsittänyt, maakuntakaavamerkinnot eivät mahdollista llk-alueille merkitykseltään seudullista jätteen loppusijoitus- eli kaatopaikkatoimintaa.

Päijät-Hämeen liitto toteaa myös, että Nastolan kierrätyspuiston tarkempi suunnittelu ja YVA-prosessi eivät ole sama asia kuin maakuntakaavan llk-merkinnot. Kierrätyspuistosuunnitelma on yksi esimerkki siitä, kuin-

ka maakuntakaavassa osoitettu llk-alue voidaan toteuttaa. Maankäyttö- ja rakennuslain 32 § 1 momentin mukaan maakuntakaava on ohjeena laadittaessa ja muutettaessa yleiskaavaa ja asemakaavaa sekä ryhdyttäessä muutoin toimenpiteisiin alueiden käytön järjestämiseksi. Maakuntakaavan lainmukaisuutta harkittaessa ei oteta huomioon mahdollisen vireillä olevan yksityiskohtaisemman hankkeen toteuttamiseen liittyvän suunnitelman mukaisia ratkaisuja. Nastolan kierrätyspuiston YVA-menettely on päättynyt ja siinä on tunnistettu molempiin aluevaihtoehtoihin Kirviään ja Montariin liittyvän haitallisia vaikutuksia ja voimakasta vastustusta. Päijät-Hämeen liitto toteaa, että edellä mainitusta syystä hanketoimijat ja viranomaiset etsivät kierrätyspuistolle sopivaa aluetta ensisijaisesti kaupunkiseudun muilta alueilta. Päijät-Hämeen liiton näkemys kuitenkin on, että Kirviän ja Montarin vaihtoehdot on syytä osoittaa maakuntakaavassa, kunnes mahdollinen muu sopiva alue kierrätyspuistotoiminnalle on löytynyt Lahden kaupunkiseudulta. Mikäli sopivaa aluetta ei löydy muualta ja kierrätystoimintoja päätetään sijoittaa Kirviälle tai Montariin, voidaan toiminnot suunnitella siten, että ne sopivat ympäristöönsä ja aiheuttavat vähemmän haittavaikutuksia kuin mitä Nastolan kierrätyspuiston YVA-menettelyssä on suunniteltu ja arvioitu. Kun Kirviän ja Montarin alueiden tarkemmat suunnitteluratkaisut ovat YVA-selostuksessa tunnistetuista haittavaikutuksista ja syntyneestä vastustuksesta johtuen ratkaisematta, erilaisia toteuttamisvaihtoehtoja sallivat maakuntakaavan llk-merkinnät antavat riittävästi väljyyttä Lahden kaupungille tehdä paikallisiin olosuhteisiin sopivia ratkaisuja tarkemmissa kaavoissaan. Muutoksenhakijan mainitsema Hollolan Nostavan alue on osoitettu maakuntakaavassa maaliikenteen alueena (LM1), jota kehitetään merkitykseltään seudullisena ja valtakunnallisena solmupisteenä tavaralogistiikan tarpeisiin.

Muilta osin muutoksenhakijan perustelut koskevat Nastolan kierrätyspuiston YVA-prosessia ja Uudenkylän osayleiskaavaa eikä Päijät-Hämeen liitolla ole syytä ottaa niihin kantaa.

Muutoksenhakija vaatii, muistutuksessaan että Rakokiven teollisuus- ja varastoalueen kaavamerkintä T39 on poistettava.

Yleisesti muutoksenhakija perustelee, että kaavamerkintä tuhoaa nauhataajaman itäosan asutuksen elinkeinojen ja luonnonympäristön elinehdot ja on monin jäljempänä eritellyin tavoin säädösten ja sopimusten sekä ennen kaikkea täydellisesti asukkaiden tahdon vastainen.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että maakuntakaavan aluevaraus T39 sijaitsee pohjoispuolella olevan radan ja eteläpuolella olevan valtatie 12 välissä. Radan pohjoispuolella on Rakokiven teollisuus- ja varastoalue T36 ja edelleen sen pohjoispuolella Rakokiven keskustatoimintojen alue C5 ja taajamatoimintojen alue A117. Valtatie 12 eteläpuoli on puolestaan maaseutumaista aluetta. Kaavamerkintä ei sijainnistaan johtuen voi tuhota asutuksen elinehtoja. Elinkeinojen kannalta alueelle on sijoitettavissa Lahden kaupungin tarkemman suunnittelun keinoin elinkeinolle soveltuvaa toimintaa alueella olevat paikalliset luonnon- ja muut arvot huomioon ottaen. Maakuntakaavatyössä joudutaan punnitsemaan paikallisten asukkaiden tahtoa suhteessa kaavamerkinnän seudulliseen merkittävyyteen. Kaavamerkinnän T39 osalta on merkittävää se, että alue on suurimmalta osin pohjavesialueen ulkopuolella. Maakuntakaavan yhtenä tavoitteena on ollut hakea teollisuudelle sijoittumispaikkoja pohjavesialueiden ulkopuolelta hyvien liikenneyhteyksien läheisyydestä. Aluevaraus T39 on ollut jo ympäristöministeriön 11.3.2008 vahvistamassa Päijät-Hämeen maakuntakaavassa teollisuus- ja varastoalueena. Lausunnon liitteenä on karttaote alueelta, josta käyvät ilmi ympäristöministeriön 11.3.2008 vahvistaman kaavan varaukset ja nyt valituksen kohteena olevan maakuntakaavan varaukset Uudenkylän ympäristössä.

Muutoksenhakija ei yksilöi, minkä sopimusten vastainen kaavamerkintä on.

Muutoksenhakijan kaavamerkintää T39 koskevana perusteluina ovat lisäksi se, että alueen maasto ei lainkaan sovellu rakentamiseen, että se sisältää useita luonnonsuojelu- ja luonnonarvokohteita, mitkä estävät muun maankäytön eikä koko alueelle saa merkitä mitään muutakaan vahingoittavaa tai muuttavaa toimintaa, esim. maa-aineksen ottoa. Päijät-Hämeen liitto toteaa, että kaavamerkinnän T39 soveltuvuus rakentamiseen, sen paikalliset liikenneyhteydet ja luonnon arvot selvitetään ja otetaan huomioon tarkemmassa kaavoituksessa. Maakuntakaavassa ei osoiteta alueelle maa-ainesten ottoa.

Muutoksenhakija esittää valituksen sivulla 6 kuvassa 2. Uudenkylän valmisteilla olevasta osayleiskaavakartasta osan, jonka kuvatekstissä esitetään, että Lakeassuonpuron teollisuusalue T/T39 on poistettava kaavoista ja siirrettävä Ullankankaan-Piiankallion teollisuusalueelle, missä on valmiina mm. teollisuusraide Uusikylä-Nastola ja muut palvelut. Kaavamerkinnät T/T39 on muutettava takaisin merkinnäksi M. Muutoksenhakija esittää vaatimuksia samaan aikaan sekä käynnissä olevaa Uudenkylän osayleiskaavaa että maakuntakaavaa koskien. Päijät-Hämeen liitto toteaa, että lainvoimaisessa 2008 vahvistetussa maakuntakaavassa alue on teollisuus- ja varastoalue, ei M-alue. Maakuntakaavan osalta viittaus Ullankankaan-Piiankallion teollisuusalueelle kohdistuu maakuntakaavan kaavamerkinnän T36 alueelle, joka on siis joka tapauksessa Lahden kaupungin kaavoitettavissa teollisuus- tai muuna työpaikka-alueena.

Muutoksenhakija vaatii muistutuksessaan, että kaavamerkintä kk8 Nastolan vt 12 varsi on muutettava kokonaisuutta paremmin ilmentäväksi ”Pietarinradan ja vt12 kehtiyskäytävä”. Päijät-Hämeen liitto toteaa, että muutoksenhakijan muistutuksen johdosta kaavamerkinnän nimi on muutettu ”Radan ja vt 12 varsi Nastolassa”. Maakuntakaavassa pääradat Lahti – Kouvola ja Järvenpää – Lahti ovat osa TEN-T Skandinavia – Välimeri ydinverkkokäytävää. Ylimaakunnallisen kehittämisvyöhykkeen keskeiset kehittämisen kohdealueet tunnistettu ja nimet on esitetty mahdollisimman lyhyinä ja kuvaavina. ”Kehityskäytävä” nimessä ei kuvaa sitä, että kehittämisen kohdealue on vain osa laajempaa TENT-T ydinverkkokäytävää.

Muutoksenhakija vaatii muistutuksessaan, että Uudenkylän alueen suunnitteluperustaksi otettava Tieokaan aiemmin Päijät-Hämeen liitolle esittämä UUSIKYLÄ MASTER PLAN. Päijät-Hämeen liitto toteaa, että UUSIKYLÄ MASTER PLAN:ssa esitetyt asiat ovat muistuttajan näkemyksiä Rakokiven keskuksen ja Uudenkylän liitettävän ympäristön välisen alueen kehittämisestä. Maakuntakaavan laatiminen on maakunnan liiton tehtävä, jossa liitto vastaa selvitysten laatimisesta. Maakuntakaavan aluevaraukset on tehty pitemmällä aikajännteellä ja siltä osin ja sillä tarkkuudella kuin on tarpeen valtakunnallisten tai maakunnallisten tavoitteiden kannalta taikka useamman kuin yhden kunnan alueiden käytön yhteensovittamiseksi (MRL § 25.4). Lisäksi kehittämiskohdealueen kk8 aluekohtaisessa suunnittelumääräyksessä on todettu erilaiset maankäytön yhteensovittamisen tarpeet.

Muutoksenhakijaa vaatii muistutuksessaan, että Päijät-Hämeen liiton johdolla täydennetään Päijät-Hämeen maakuntakaavan ja Uudenkylän osayleiskaavan luonnosvaiheen valmistelua siten, että osasta kaava-alueetta muodostetaan rakennetun ja luonnonympäristön Uudenkylän kehittämisalue (MRL 110-112 §) tässä esitettävien lähtökohdin ja perustein. Lahti tarkoittaa 2016 alusta muodostettua kuntaa (Lahti + Nastola).

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että muutoksenhakijan esittämät vaateet muistutuksessa kohdentuvat sekä maakuntakaavan että Uudenkylän osayleiskaavan valmistelulle. Yleiskaavan laatiminen on kunnan tehtävä, johon Päijät-Hämeen liitto ottaa kantaa normaalien kuulemismenettelyjen kautta. Maankäyttö- ja rakennuslain § 110 esitetty kehittämisalue on päätettävä nimetä yhden tai useamman kunnan yhdessä. Tässä

tilanteessa Lahden ja Orimattilan kaupungit harkitsevat omista lähtökohdistaan ovatko § 110-112 mukaiset edellytykset olemassa.

Muutoksenhakija vaatii, että Huhmarmäen-Lakeasuo luonnonsuojelualue turvataan.

Maakuntakaavan keinoin ei voida perustaa varsinaisia luonnonsuojelualueita. Luonnonsuojelualue voidaan perustaa joko maanomistajan tai viranomaisen aloitteesta. Perustamispäätöksen tekee ELY-keskus. Maanomistaja voi tehdä hakemuksen suojelualueen perustamisesta omistamalleen maalle tai antaa suostumuksen ELY-keskuksen tekemään ehdotukseen. Maakuntakaava on rajattu käsittämään vain valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittäviä luontoarvoalueita. Maakuntakaavassa on esitetty päivitykset valtakunnallisten suojeluohjelmien, Natura -alueiden, Metsähallituksen luontopalveluiden, luonnonsuojelualueiden, ja 2008 vahvistetussa maakuntakaavassa esitettyjen maakunnallisten suojelualueiden tai kohteiden osalta. Maakunnallisesti ja seudullisesti merkittävien suojelualueiden esittäminen perustuu pääosin 2008 vahvistettuun maakuntakaavaan maakuntakaavatyön alkuvaiheen päätöksen mukaisesti. Lakeasuo on merkitty maakuntakaavaan maakunnallisesti merkittävänä suojelualueena, jonka kuvaus kuuluu seuraavasti: ”maakunnallisesti arvokas suoalue, jonka keskiosassa on puutonta nevaa ja rahkarämettä.” Lakeasuo on ollut mukana ”Neljän suon esiselvitys ja suoventokkaan esiintymisselvitys Päijät–Hämeessä 2012” – selvityksessä. Tämän selvityksen mukaan suojelualueen rajausta ei ole ollut tarpeen muuttaa. Muistuttajan mainitsema Struven ketjun välimittauspiste sijaitsee Huhmarmäellä, ei suojelualueella. Struven ketjun Huhmarmäessä sijaitseva välimittauspiste se ei anna aihetta suoalueen suojelualueen laajentamiseen. Struven ketjun välimittauspisteet ovat pienikokoisia suojeltuja muinaismuistoja, joita suojellaan lähinnä Museoviraston toimesta. Muinaismuistot otetaan huomion yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa.

Muutoksenhakijan mielestä Piiankallio ja Selkosaarenkalliot on muodostettava luonnonsuojelualueiksi. Maakuntakaavan keinoin ei voida perustaa varsinaisia luonnonsuojelualueita. Luonnonsuojelualue voidaan perustaa joko maanomistajan tai viranomaisen aloitteesta. Perustamispäätöksen tekee ELY-keskus. Maanomistaja voi tehdä hakemuksen suojelualueen perustamisesta omistamalleen maalle tai antaa suostumuksen ELY-keskuksen tekemään ehdotukseen.

Uudenkylän luonnon- ja kulttuurihistorian säilyminen on turvattava. Uudenkylän luonnon- ja kulttuurihistorian arvot on huomioitu korjatussa maakuntakaavaehdotuksessa yhtenäisesti ja maakunnan kattavasti selvitysten mukaisesti. Maakuntakaavasta arvot välittyvät yksityiskohtaisempaan suunnitteluun.

Muutoksenhakija vaatii Päijät-Hämeen liittoa kumoamaan maakuntavaltuuston päätöksen mukaisen linjauksen osuudella Uusikylä–Mankala ja muuttamaan sen sisällön muutoksenhakijan vaatimusten mukaiseksi Radanvarsilinjaukseksi.

Muutoksenhakijan perusteet liittyvät tielinjauksen nykyisen lainsäädännön mukaisen YVA-selostuksen puutteeseen, vaikutusten arviointiin ja linjausvaihtoehtojen vertailuun. Muutoksenhakijan mukaan tien yleissuunnitelma ei ollut käytettävissä päätöstilanteessa joulukuussa 2016, vaan se julkaistiin lausuttavaksi vasta tammikuussa 2017.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että maankäyttö- ja rakennuslain 9 §:n mukaan kaavan tulee perustua kaavan merkittävät vaikutukset arvioivaan suunnitteluun ja sen edellyttämiin tutkimuksiin ja selvityksiin. Maakun-

takaavan vaikutuksia selvitetessä otetaan huomioon maakuntakaavan tehtävä ja tarkoitus yleispiirteisenä kaavana. Tämä huomioiden maakuntakaavan valtatie 12 Uudestakylästä itään koskevia selvityksiä voidaan pitää riittävinä ja kaavan linjasta tältä osin lainmukaisena. Maakuntakaavaan valitun linjauksen vaikutusten arvioimiseksi tehdyt keskeisimmät selvitykset ovat *Valtatien 12 parantaminen välillä Uusikylä–Mankala: Yleissuunnitelma 2016* liitteinen, *Valtatie 12 välillä Uusikylä – Suvioja, Linjausvaihtoehtojen tarkastelu 2013* sekä soveltuvin osin *Valtatien 12 parantaminen tieosuudella Uusikylä- Jokue, Ympäristövaikutusten arviointiselostus 2005*.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että muutoksenhakijan käsitys tien yleissuunnitelman julkaisuajankohdasta on virheellinen. Uudenmaan ELY-keskus julkaisi yleissuunnitelman (Valtatien 12 parantaminen välillä Uusikylä–Mankala, Raportteja 56/2016) nettisivuillaan marras-joulukuun vaihteessa 2016 ennen Päijät-Hämeen maakuntavaltuuston 2.12.2016 kokousta. Lahden kaupunki ja litin kunta laittoivat yleissuunnitelman maantielain mukaisesti nähtäville maakuntavaltuuston kokouksen jälkeen tammikuussa 2017.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että muutoksenhakijan perustelut, jotka koskevat valtatie YVA-prosessia, vaikutusten arviointia ja vaihtoehtojen vertailua, liittyvät ensisijaisesti valtatie yleissuunnitteluun, mutta sikäli kuin maakuntakaava perustuu yleissuunnitelmassa tehtyihin selvityksiin, perustelut liittyvät myös maakuntakaavaan. Päijät-Hämeen liitto esittää lisäperusteina tämän lausunnon liitteenä olevan lausunnon, jossa valtatie 12 Uusikylä–Tillola yleissuunnitteluhankkeen hankevastaava Uudenmaan ELY-keskuksen Liikenne ja infrastruktuuri -vastuualue esittää kantansa Päijät-Hämeen maakuntakaavasta tehtyjen valitusten valtatie 12 yleissuunnitelmaa koskeviin kohtiin.

Muutoksenhakija perustelee esitystään valtatie linjauksen kumoamisesta ja esittämänsä ns. Ratalinjauksen perusteluista ratkaisevimpana oikeudellisia perusteita. Perustelussa muutoksenhakija vetoaa YVA-lakiin ja suunnitelmien ja ohjelmien arviointia koskevaan ns. SOVA-lakiin (200/2005) ja –asetukseen (347/2005). Päijät-Hämeen liitto toteaa, että maakuntakaavan vaikutukset arvioidaan voimassa olevan maankäyttö- ja rakennuslain 9 §:n ja –asetuksen 1 §:n mukaan. Suomessa ns. SEA-direktiivi 2001/42/EY saatettiin voimaan laatimalla edellä mainittu SOVA-laki ja muuttamalla maankäyttö- ja rakennuslakia (202/2005) ja –asetusta (348/2005). Vastaavasti SOVA-lain 7 §:ssä on kaavojen osalta rajattu: ”Tämän lain mukaista ympäristöarviointia vastaavasta ympäristövaikutusten arvioinnista kaavojen laatimisen yhteydessä säädetään maankäyttö- ja rakennuslaissa ([132/1999](#)).”

Maakuntavaltuuston päätös ei ole syntynyt virheellisessä järjestyksessä, maakuntavaltuusto ei ole ylittänyt asiassa toimivaltaansa ja maakuntakaava on laadittu säädösten mukaisesti edellä kuvatuin perustein, joten Päijät-Hämeen liitto katsoo, että valitus tulee hylätä perusteettomana.

muutoksenhakijana Päijätsalon Osuuskunta

Muutoksenhakija vaatii Päijät-Hämeen maakuntakaava 2014 kumoamista Sysmän Päijätsalon saareen osoitettujen R-varausten osalta ja että Päijät-Hämeen liitto määrätään korvaamaan muutoksenhausta aiheutuneet kulut korkoineen vastaselvitysvaiheessa esitettävän kuluerittelyn mukaisesti.

Päijät-Hämeen liitto antaa valitusperusteisiin jäljempänä esitetyt lausunnot muutoksenhakijan valitusperusteiden numerojärjestyksen mukaisesti. Aikaisemmat mielipiteet ja muistutukset on huomioitu kohdissa 2-7.

1 valitusoikeudesta

Päijät-Hämeen liitto ei ota kantaa valitusoikeuteen.

2 Kaavan tavoitteista

Muutoksenhakijan mielestä maakuntakaavan kulttuuriympäristön ja maiseman arvoa kuvaavat näkökohdat eivät ole välittyneet kaavan sisältöön ja että mittava rakentamisen lisääminen loukkaisi toteutuessaan alueen maisemallisia ja kulttuurihistoriallisia arvoja merkittäväällä tavalla.

Muutoksenhakija on valituksessaan kuvaillut ”Kaavan tavoitteista” otsikon alla kaavaselostuksen kulttuuriympäristön ja maiseman osalta niihin liittyvää yleistä osaa ja vaikutusten arviointia. Maakuntakaavan tavoitteet on kirjattu ylös kaavaselostuksen sivuille 100 – 104 Maaseutu – otsakkeen alle. Kulttuuriympäristöt ja maisemat on käsitelty Maaseutu – otsakkeen alla. Tavoitteissa on esitetty maaseutua koskevat valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet, maaseutua koskevat tavoitteet maakuntasuunnitelmatasolla, maaseutua koskevat maakuntakaavan tarkemmat tavoitteet 3.12.2012. Maakunnallisissa tavoitteissa on tuotu esiin kulttuuriympäristöjen hyötykäyttö ja Päijänteen huomioiminen matkailun suuralueena. Kulttuuriympäristön ja maiseman kannalta valtakunnallisia ja maakunnallisia arvoja on esitetty osa-aluemerkinnöillä. Osa-aluemerkinnällä osoitetaan osa-alueiden erityisominaisuuksia ja niitä voidaan käyttää muiden merkintöjen kanssa päällekkäisesti. Ensisijaisen käyttötarkoituksen määrää aluevarausmerkintä. Kaikkia R – aluevarauksia koskien suunnittelumääräyksessä sanotaan: ”Alueiden suunnittelussa ja kehittämisessä tulee ottaa huomioon toimintojen sopeutuminen ympäristöön, palvelujen saatavuus sekä huolehtia yhdyskuntateknisen huollon järjestämisestä. Alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on huolehdittava siitä, ettei toiminnasta aiheudu ympäristölle merkittävää haittaa”. Maankäyttö- ja rakennuslain 28 § perusteella on kaavaa laadittaessa kiinnitettävä myös erityisesti huomiota maakunnan elinkeinoelämän toimintaedellytyksiin. Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaisesti on ensisijaisesti kehitettävä jo olemassa olevia matkailukeskuksia ja matkailualueita. R 5 (Lehtoniemi-Honkasaarten loma- ja matkailualue) ja R6 (Päijätsalon loma- ja matkailualue) loma- ja matkailualueilla on jo ennastaan loma- ja vapaa-ajan asumista. Päijätsalon R5 ja R6 loma- ja matkailualueet kuuluvat laajempaan mv9 Suopelto-Päijätsalo- Ilola matkailun ja virkistystyksen kehittämisen kohdealueeseen jonka aluekohtainen suunnittelumääräys kuuluu seuraavasti: ”Päijätsalo-Suopelto-Ilolan aluetta kehitetään monipuoliseksi toiminnalliseksi kokonaisuudeksi jossa yhdistyvät Päijänteen rantaan tukeutuva tiivis loma-asuminen, ympärivuotinen asuminen, matkailu- ja virkistyspalvelut sekä näihin kytkeytyvät elinkeinot huomioon ottaen alueen luontoarvot sekä maisemaan liittyvät arvot.” Maakuntakaavan R aluevarausten osalta ei ole osoitettu niiden mittavuutta numeerisesti esimerkiksi kerrosalaoikeuden suhteen. R – aluevaraukset ovat yleispiirteisiä aluevarauksia ja niiden sisäiset järjestelyt käsitellään yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa. Eri merkinnät ja niihin liittyvät reunaehdot turvaavat yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa R – alueiden yhteensovittamisen kulttuuriympäristön ja maiseman

kanssa. Lisärakentaminen ei uhkaa alueen kulttuuri- ja luonnonperintöarvoja. Kulttuuriympäristöarvot eivät ole suojeluarvoja eikä niillä ole Maankäyttö- ja rakennuslain 33 § mukaista rakentamisrajoitusta eikä niiden perusteella ohjeisteta maakuntakaavassa rakennusoikeutta eikä rakennuspaikkoja. Maakuntakaavan kulttuuriympäristöä ja maisemaa koskevat tavoitteet ja arvoa kuvaavat näkökohdat ovat välittyneet valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden, maaseutua koskevien maakuntasuunnitelman tavoitteiden ja maaseutua koskevien maakuntakaavan tarkempien tavoitteiden osalta maakuntakaavan sisältöön.

Muutoksenhakija kytkee R – alueiden laajentumisen ja virkistysalueiden pientymisen toisiinsa ja että asian vuoksi virkistyskäyttö- ja ulkoilutarpeet kohdistuisivat entistä enemmän Päijätsalon Natura-alueelle. Muutoksenhakijan tässä esittämään asiaan vastataan kohdassa 6, Natura-alueen suojeluarvojen huomioon ottamisesta.

Muutoksenhakija viittaa Päijätsalon maisemallisten ja kulttuurihistoriallisten arvojen osalta valituksen liitteenä olevaan yksityishenkilö Hartti Hämäläisen Hämeen ELY – keskukselle osoittamaan 17.2.2016 päivättyyn kannanottoon ja täydentää valitustaan yksityishenkilö Hartti Hämäläisen laatiman ”Kannanotto aluevalikoiman kattavuudesta koskien valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivytystä” -kirjelmällä. Kirjelmä on osoitettu Hämeen ELY-keskukselle ja siinä esitetään Hämeen ELY-keskukselle, että Päijätsalo palautetaan valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden luetteloon. Hämeen ja Päijät-Hämeen osalta on tehty 2011 Hämeen valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi – selvitys. Sillä on ollut tarkoitus korvata VAT -tavoitteiden tarkoittama valtakunnallinen inventointi ”Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (Ympäristöministeriö, ympäristönsuojeluosasto, mietintö 66/1992 ja valtioneuvoston periaatepäätös 1995)”. Inventointi on tehty kaikkien maakuntien osalta ja käsittelyprosessi on kesken. Kannanotto liittyy tähän vielä keskeneräiseen asiaan ja on yksityishenkilön kannanotto toiselle taholle. Päijät-Hämeen liitto ei ota kannanoton sisältöön kantaa. Uudessa päivitysinventoinnissa ja samalla ehdotuksessa uusiksi valtakunnallisiksi maisema-alueiksi ei Päijätsaloo ole enää esitetty valtakunnallisesti arvokkaaksi alueeksi. Päijät-Hämeen maisemaselvityksessä 2006 Päijätsalossa, tarkemmin sanottuna Päijätsalon saariosassa ei enää todettu maakunnallisiakaan maisema-arvoja. Maakunnalliset arvot ovat mantereen puolella Suopellon suunnalla. Päijätsalo ei kuulu valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin ympäristöihin RKY 2009 inventoinnin mukaan. Sysmän Suopellon huvila-asutus alue Päijätsalon saaren pohjoisosan puolella oli mukana vuoden 1993 inventoinnissa, mutta on pudonnut pois vuoden 2009 inventoinnista. Maakunnallinen inventointi on tehty ennen uutta valtakunnallista inventointia vuonna 2006. Päijät-Hämeen liitossa on toimittu VAT – tavoitteiden mukaisesti voimassa olevien inventointien (YM 1992) pohjalta. Päijätsalo on merkitty maakuntakaavakartalla valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaisesti niiden tarkoittamana valtakunnallisena inventointina valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi merkinnällä kmv 108. Maakunnan liitto ei voi päättää VAT inventoinneista, vaan valtioneuvosto päättää niistä. Maakunnalliset arvot päivitetään ja otetaan huomioon yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa.

3 Selvitysvelvollisuudesta

Muutoksenhakijan mielestä valituksenalainen kaava ei täytä selvitysvelvollisuudelle asetettuja vaatimuksia ja että puutteellisuus koskee erityisesti maisema- ja kulttuurihistoriallisiin arvoihin ja luonnonsuojeluun kohdistuvia vaikutuksia.

Muutoksenhakija viittaa MRL 9:n 1 momenttiin, että kaavan tulee perustua kaavan merkittävät vaikutukset arvioivaan suunnitteluun ja sen edellyttämiin tutkimuksiin ja selvityksiin. Osallistumis- ja arviointisuunnitelma laadittiin ja maakuntahallitus hyväksyi sen 14.2.2011. Siinä on käsitelty maakuntakaavan laadintaan

liittyvää tietopohjaa ja selvityksiä ja vaikutusten arviointia. Osallistumis- ja arviointisuunnitelmassa käsiteltiin keskeisimmät jo valmistuneet tai käynnissä olevat selvitykset, hankkeet ja muu tietopohja sekä selvitystarpeet. Päijät-Hämeen maakuntakaavan aloitusvaiheen viranomaisneuvottelussa 29.10.2010 esille nousseet selvitystarpeet on huomioitu kaavatyössä. Selvitykset koskien kulttuuriympäristö- ja maisemaosaa on lueteltu kaavaselostuksen kohdassa 9 Yhteenveto selvityksistä ja muista käytetyistä lähteistä. Maisema- ja kulttuuriarvoihin perustuvia selvityksiä on ollut erityisen runsaasti ja riittävästi käytössä. Käytössä on ollut mm. valtakunnalliset inventoinnit *Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY 2009)* ja *Valtakunnallisesti arvokkaat maisemat 1992* sekä maakunnalliset selvitykset *Päijät-Hämeen kulttuuriympäristö 2006* ja *Päijät-Hämeen maisemaselvitys 2006* sekä *Hämeen valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivytysinventointi 2011*. Kaikkien selvitysten sisältö on esitetty maakuntakaavakartalla kahdella eri merkintätyyppillä. Valtakunnallisesti arvokkaat alueet on esitetty omalla merkinnällään kmv ja maakunnallisesti arvokkaat alueet omalla rasterimerkinnällään. Maankäyttö- ja rakennuslain § 28 pykälässä mainitut seikat koskien maiseman, luonnonarvojen ja kulttuuriperinnön vaalimista on otettu huomioon siinä määrin kuin maakuntakaavan tehtävä yleispiirteisenä ja laaja-alaisena kaavana edellyttää. Kaavan selvitysvelvollisuudet ja sisältövaatimukset täytyvät.

Päijät-Hämeen maakuntakaavan ehdotusvaiheen viranomaisneuvottelussa 26.10.2015 ympäristöministeriöstä todettiin, että vuorovaikutus on toteutettu lain tavoitteiden mukaisesti. Puheenjohtaja totesi, että osallistumis- ja vuorovaikutusmenettely on ollut asianmukaista ja riittävää. Ympäristöministeriöstä todettiin että vaikutusten arviointi on ollut monipuolista ja kattavaa. Viranomaisneuvottelun puheenjohtaja totesi, että valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden ja muun tavoitteenasettelun toteutumisesta ei ollut huomautettavaa. Vaikutusten arviointi on tehty hyväksytyin 14.02.2011 Osallistumis- ja arviointisuunnitelman mukaisesti. Kaavaehdotuksen vaikutuksia on kuvattu kunkin aihealueen maankäyttöluokittain. Arviointi on tehty Maankäyttö- ja rakennuslain 9 § sekä Maankäyttö- ja rakennusasetuksen 1 § mukaisesti. Arviointia on tehty ihmisten elinoloihin ja elinympäristöön, maa- ja kallioperään, veteen, ilmaan ja ilmastoon, kasvi- ja eläinlajeihin, luonnon monimuotoisuuteen ja luonnonvaroihin, alue- ja yhdyskuntarakenteeseen, yhdyskunta- ja energiatalouteen sekä liikenteeseen, kaupunkikuvaan, maisemaan, kulttuuriperintöön ja rakennettuun ympäristöön. Kaavaselostuksessa on tarkasteltu vaikutuksia myös suhteessa 2008 vahvistettuun maakuntakaavaan ja kaavan kokonaisvaikutuksia. Yhteisvaikutuksia on esitetty Natura-alueisiin, elinkeinoelämän toimintaedellytyksiin, kaupunkiseudun yhdyskuntarakenteeseen, liikenneverkkoon sekä Taruksen ja Päijänteen alueeseen. Luonnonsuojeluarvoihin kohdistuvien vaikutusten osalta vastataan yksityiskohtaisemmin kohdassa 6, Natura-alueen suojeluarvojen huomioon ottamisesta.

4 Valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista

Muutoksenhakija katsoo, että Päijätsalon saaren rakentamiseen käytettävän alueen merkittävä laajentaminen loma- ja matkailualueetta koskevin varauksin ei täytä valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista johtuvia vaatimuksia. Perusteena on esitetty Maankäyttö- ja rakennuslaki 24 § ja Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden erityistavoitteita.

Muutoksenhakija perustelee valitustaan Maankäyttö- ja rakennuslain 24 § Tavoitteiden toteuttaminen ja huomioon ottaminen -lakikohdalla valtion viranomaisia koskevilla ja maakunnan suunnittelua koskevilla kohdilla, joissa sanotaan, että maakunnan suunnittelussa ja muussa alueiden käytön suunnittelussa on huolehdittava valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden huomioon ottamisesta siten, että edistetään niiden toteutumista. Päijät-Hämeen liitto on käsitellyt valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden toteutumista kaavaselostuksessa sivulta 142 alkaen. Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet on otettu huomioon

maakuntakaavassa ja sovitettu yhteen maakunnan omien tavoitteiden kanssa. Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet on kirjattu kaavaratkaisua koskevaan lukuun kunkin kaavan osa-alueen alkuun. Maakuntakaavan selostuksen taulukossa sivulta 142 lähtien on esitetty, miten maakuntakaavalla on edistetty sen kullakin aihealueella valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita. Maakuntakaavasta ne välittyvät kuntakaavoitukseen ja muuhun viranomaisten toimintaan. Taulukon arvioinnin mukaan maaseutu, jonka alla loma- ja matkailualueet, kulttuuriympäristöön ja maisemaan liittyvät aihealueet on esitetty, sekä erikseen omina kohtinaan sekä virkistys että suojelu toteuttavat valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita hyvin. Päijät-Hämeen maakuntakaava 2014, Merkinnät ja määräykset asiakirjassa kulttuuriympäristön tai maiseman kannalta valtakunnallisesti merkittävien alueiden suunnittelumääräyksissä noudatetaan VAT – erityistavoitteiden tarkkaa sanamuotoa joka kuuluu seuraavasti: Alueidenkäytössä on varmistettava, että valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöjen ja luonnonperinnön arvot säilyvät. Tämä ohje välittyy maakuntakaavan kautta yksityiskohtaisempaan suunnitteluun. Valtakunnallisissa alueidenkäyttötavoitteissa todetaan lisäksi myös erityistavoitteiden kohdassa, että maakunnan suunnittelussa on tuettava matkailukeskusten ja – alueiden verkottumista sekä vapaa-ajan vyöhykkeiden kehittämistä siten, että muodostuu toimivia palvelukokonaisuuksia. Ensisijaisesti on kehitettävä olemassa olevia matkailukeskuksia ja – alueita. Alueidenkäytön suunnittelussa matkailualueita tulee eheyttää ja osoittaa matkailun kehittämiseksi riittävät alueet. Päijätsalossa on toimittu näin. Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaisesti Päijätsalossa on edistetty luonnon virkistyskäyttöä sekä luonto- ja kulttuurimatkailua parantamalla moninaiskäytön edellytyksiä.

Muutoksenhakijan mielestä rakentamiselle varatun alueen laajentaminen loukkaa alueen erityisarvojen säilyttämisen edellytyksiä ja muutoksenhakija pitää rakentamiseen käytettävän alueen laajentamista merkittävänä. Päijätsalon saaren osalta loma- ja matkailualueet ovat laajentuneet yhteensä noin 14 ha. Päijätsalon läheisyydestä on poistunut RA 20 (Rehulahden loma-asuntoalue) 58 ha sekä Päijätsalon aivan välittömässä läheisyydessä olevan Aittosaaren loma-asuntoalue RA 22, kooltaan 14 ha. Vertailu on tehty 11.3.2008 Ympäristöministeriön vahvistaman Päijät-Hämeen maakuntakaava 2006, kaavaselostuksen liiteosan tietojen perusteella. Tosiasiallisesti loma- ja matkailualueiden pinta-ala Päijätsalon läheisyydessä on vähentynyt 58 ha eikä lisääntynyt. Rakentamiseen osoitetut alueet eivät ole Päijätsalon kokonaisuuden ja lähialueet huomioon ottaen lisääntyneet merkittävästi vaan vähentyneet. Uudet loma- ja matkailualueet sijoittuvat virkistysalueen reuna-alueille ja jo olemassa oleviin loma- ja matkailualueisiin yhdistettynä. Maakuntakaava toteuttaa valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita.

5 Maakuntakaavan sisältövaatimuksista

Muutoksenhakijan mielestä Päijätsalon loma- ja matkailualueita koskevat varaukset eivät täytä MRL 28 § mukaisia sisältövaatimuksia maiseman, luonnonarvojen ja kulttuuriperinnön vaalimisen, alueiden käytön ekologisen kestävyys ja virkistykseen soveltuvien alueiden riittävyttä koskevien vaatimusten osalta. Muutoksenhakija perustelee asiaa sillä, että rakentamisalueen laajentaminen ei edistäisi tarkoituksenmukaisen alue- ja yhdyskuntarakenteen syntymistä. Muutoksenhakija perustelee valitustaan lisäksi sillä, että rakentamisalueen huomattava laajentaminen ja virkistysalueiden väheneminen loukkaisi ja vaarantaisi myös luonnonsuojelualueiden tavoitteita. Muutoksenhakija viittaa valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin, että ne on otettava huomioon ja että kaavaa laadittaessa on kiinnitettävä huomiota maakunnan oloista johtuviin erityisiin tarpeisiin. Lisäksi muutoksenhakija viittaa MRL 28 § Luonnonsuojelulakiin (1096/1996 7 ja 77 §), että luonnonsuojeluohjelmien ja -päästösten sekä 32 §:ssä tarkoitettua maisema-alueita koskevien perustamispäästösten tulee olla ohjeena kaavaa laadittaessa.

Maakuntakaava täyttää MRL § 28 mukaiset sisältövaatimukset. Maakuntakaava on yleispiirteinen suunnitelma. Alempiasteisia kaavoja koskevat omat sisältövaatimukset, yleiskaava MRL 39 § ja asemakaavaa koskien MRL 54 § ja niissä sisältövaatimukset tarkentuvat yksityiskohtaisemmalle tasolle ja ottavat huomioon suunnittelun kohteena olevan yksityiskohtaisemman kokonaisuuden. Kaavaa laadittaessa on kiinnitetty huomiota MRL:n 28 § sisältövaatimukseen kaikilta osin siinä määrin kuin maakuntakaavan tehtävä yleispiirteisenä ja laaja-alaisena kaavana edellyttää. Maakuntakaavassa on otettu huomioon Päijät-Hämeen maakuntasuunnitelmassa, Päijät-Häme 2035, esitetty yleispiirteinen tavoitteellinen aluerakenne 2035. Tavoitteellisessa aluerakenteessa on todettu, että virkistys- ja vapaa-ajan suuralueet ovat maakunnan asukkaiden ja matkailun kannalta tärkeitä suuret kokonaisuudet. Niissä kohtaavat luonnonarvot ja lähes rakentamattomien alueiden rauha ulkoilun, retkeilyn, vapaa-ajan vieton ja erilaisten liikuntamuotojen kirjon. Päijänne, Vesijärvi, Ruotsalainen ja Konnivesi muodostavat laajan virkistys- ja vapaa-ajankäytön sekä matkailullisen kokonaisuuden. Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet tukevat maakunnan tavoitteellista aluerakennetta edistäen luonnon virkistyskäyttöä ja luonto- ja kulttuurimatkailua sekä suojeluverkoston ja arvokkaiden maisema-alueiden ekologisesti kestävää hyödyntämistä virkistyskäytössä, matkailun tukialueina sekä niiden lähialueiden matkailun kehittämisessä suojelutavoitteita vaarantamatta. Alueiden kestävää moninaiskäyttöä on edistetty. Maakuntakaavamerkinnöissä on maakuntakaavamääräykset joilla ohjeistetaan ja välitetään tietoa yksityiskohtaisempaa suunnittelua varten. Maakuntakaavassa on huomioitu MRL § 28 tarkoituksen mukainen aluerakenne. Loma- ja matkailualue aluevarausmerkintä pitää sisällään maankäytön pääasiallisen tarkoituksen. Yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa kuten yleiskaavassa tai erityyppisissä asema- tai rantakaavoissa tutkitaan mm. alueen sisäisiä virkistys- ja ulkoilumahdollisuuksia tai muita loma-asumiseen ja matkailuun liittyviä tarkempia aluevaraustarpeita ja järjestelyitä.

Maakuntakaavan aluevaraukset eivät uhkaa alueen maiseman, luonnonarvojen ja kulttuuriperinnön vaalimista. Uudessa ehdotuksessa Kanta-Hämeen ja Päijät-Hämeen valtakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi Päijätsaloa ei ole enää esitetty valtakunnallisesti arvokkaaksi alueeksi. Päijät-Hämeen maisemaselvityksessä 2006 Päijätsalossa, tarkemmin sanottuna Päijätsalon saariosassa ei enää todettu maakunnallisia-kaan maisema-arvoja. Maakunnalliset arvot ovat mantereen puolella Suopellon suunnalla. Päijätsalo ei kuulu valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin ympäristöihin RKY 2009 inventoinnin mukaan. Sysmän Suopellon huvila-asutus alue Päijätsalon saaren pohjoisosan puolella oli mukana vuoden 1993 inventoinnissa, mutta on pudonnut pois vuoden 2009 inventoinnista. Maakunnallinen inventointi on tehty ennen uutta valtakunnallista inventointia vuonna 2006. Päijät-Hämeen liitossa on toimittu VAT – tavoitteiden mukaisesti voimassa olevien inventointien (YM 1992) pohjalta. Päijätsalo on merkitty maakuntakaavakartalla valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaisesti niiden tarkoittamana valtakunnallisena inventointina valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi merkinnällä kmv 108. Maakunnalliset arvot päivitetään ja otetaan huomioon yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa.

Alueiden käytön ekologisen kestävyys osalta todetaan, että Päijät-Hämeen maakuntakaavan Natura 2000 vaikutustenarvioinnin tarveharkinta 2014 – selvityksen perusteella Päijät-Hämeen valmisteilla oleva maakuntakaava ei todennäköisesti heikennä merkittävästi minkään Natura 2000 – verkostoon kuuluvan kohteen niitä luonnonarvoja, joiden vuoksi kohde on valittu Natura 2000 – verkostoon. Päijätsalossa sijaitseva Natura-alue kuuluu Päijänteen kansallispuistoon. Päijänteen kansallispuistolla ja siihen kuuluvilla Natura-alueilla on oma, ympäristöministeriön 16.1.2017 vahvistama Päijänteen kansallispuiston ja Natura 2000 – alueen hoito- ja käyttösuunnitelma (YM1/5741/2012). Päijätsalon Natura-alueen jatkona on Päijätsalon Osuuskunnan maista muodostettu Päijätsalon luonnonsuojelualue, jonka osalta luonnonsuojelupäätöksessä on esitetty alueen käytön yleiset rajoitukset ja sallitut toimet. Päijätsalon luonnonsuojelualueen

perustamispäätöksessä (27.1.2014) on mainittu, että alueelle laaditaan tarvittaessa valtion kustannuksella hoito- ja käyttösuunnitelma, joka sisältää tarpeelliset toimet alueen luontoarvojen säilyttämiseksi ja turvaamiseksi. Myöhemmin laadittavassa hoito- ja käyttösuunnitelmassa otetaan huomioon luontoarvojen ohella virkistyskäytön edellytykset mm. hiihtoladun ja retkeilypolkuverkoston sijoittuminen alueelle osana Sysmän latu- ja ulkoilureittiverkostoa sekä muut retkeilyn vaatimukset telttailu- ja tulentekomahdollisuuksiin. Päijät-Hämeen ekologisen verkoston päivitys – selvityksen (2013) mukaan Suopelto-Ilola-Päijätsalon muotospainealueella ei nähty ekologisen verkoston kannalta merkittäviä vaikutuksia lomaa-asumisen ja matkailun yhteensovittamisessa.

Virkistykseen soveltuvien alueiden riittävyyden osalta todetaan niiden olevan riittävät. Maakuntakaavan virkistysalueiden suhdetta nykyiseen voimassa olevaan ja vahvistettuun maakuntakaavaan on tarkasteltu Päijät-Hämeen maakuntakaava 2014, kaavaselostuksen liiteosassa (liite 40). Liitekartan mukaan virkistysalueet ovat pysyneet koko maakunnan yleispiirteisyyden ja laaja-alaisuuden huomioon ottaen hyvin samanaalaisina kuin vahvistetussa maakuntakaavassa. 11.3.2008 ympäristöministeriön vahvistaman maakuntakaavan kaavan suhteen ei virkistysalueiden riittävyys noussut esille ja siihen verraten muutokset ovat vähäisiä ja päivitysluonteisia. Päijät-Hämeen maakuntakaava 2014, kaavaselostuksen liiteosassa (liite 39) on esitetty maakunnallinen viherverkosto johon Päijätsalolla on erinomainen yhteys. Päijätsalon saaren osalta loma- ja matkailualueet ovat laajentuneet yhteensä noin 14 ha. Päijätsalon läheisyydestä on poistunut RA 20 (Rehulahden loma-asuntoalue) 58 ha sekä toinen alue Päijätsalon välittömässä läheisyydessä olevan RA 22 (Aittosaaren loma-asuntoalue) 14 ha. Tosiasiallisesti loma- ja matkailualueiden pinta-ala Päijätsalon läheisyydessä on vähentynyt 58 ha eikä lisääntynyt. Uudet loma- ja matkailualueet sijoittuvat virkistysalueen reuna-alueille entisten RA – aluevarausten yhteyteen. Virkistysalueet on osoitettu yhtenäisesti ja yleispiirteisesti vain Sysmän kunnan omistamille maille. Virkistysalue on supistunut noin 10,7 ha osin uuden Päijätsalon luonnonsuojelualueen merkitsemisen (SL 82) vuoksi. 11.3.2008 ympäristöministeriön vahvistaman maakuntakaavan virkistysalueet on tarkistettu päivitysluontoisesti ja tehty muutoksia toteutuneen asutuksen, teollisuuden tai loma-asutuksen, yleiskaavoituksen tai huonosti virkistyskäyttöön sopivuuden vuoksi. Virkistysalueiden pinta-alojen pienentymiseen liittyen todetaan, että Päijätsalon saarella sijaitsevan Päijälän yksityisomistuksessa olevan maatilalla on poistettu noin 30 ha talouskeskukseen liittyvää maa-alueita ja jo rakennettua ranta-alueita jotka eivät muutoinkaan voisi olla tosiasiallista yleistä virkistys-alueita. Niiden poistaminen ei aiheuta todellista virkistysalueiden pienentymistä entiseen käyttömahdollisuuteenkaan verrattuna. Päijätsalon virkistys-alueita on suurennettu eteläreunasta pienentämällä 11.3.2008 ympäristöministeriön vahvistaman maakuntakaavan RA21 aluevarausta. Päijätsalon virkistysalue kytkeytyy virkistysalueesta Päijätsalon Osuuskunnan maalle muodostetun rauhoitetun luonnonsuojelualueen (LS 82) ja siihen rajautuvan Päijänteeseen kansallispuistoon kuuluvan Natura-alueen välityksellä laajaan maakunnalliseen viherverkostoon Päijänteeseen alueelle tarjoten monipuolisia virkistysmahdollisuuksia. Virkistysalueella on oma rantayhteys Päijänteeseen. Päijätsalon loma- ja matkailualueiksi varatuilla R5 ja R6 – alueilla on siten runsaasti käytettävissään monipuolista maakunnallista viherverkostoa ja sen tarjoamia erityyppisiä virkistäytymismahdollisuuksia. Loma- ja matkailualueet (R5 ja R6) sekä yhtenäinen virkistysalue (V41) jolla on myös yhteys Päijänteeseen veteen liittyviin virkistäytymismahdollisuuksiin tukevat toisiaan. Virkistysalueita koskevissa määräyksissä todetaan mm., että virkistysalueiden yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on turvattava virkistyskäyttödelytyksien ja niiden erityispiirteiden säilyminen sekä kehittämismahdollisuudet, alueen saavutettavuus, riittävä yleis- ja erityispiirteisiin liittyvä palvelu- ja varustetaso sekä ympäristöarvot ja viher- tai ulkoilureittien jatkuvuus virkistysalueilla. Virkistysalueisiin liittyen on tehty Päijät-Hämeen virkistys- ja retkeilyalueiden nykytila 2012 – selvitys, jonka mukaan Päijänteeseen kansallispuistoon rajautuva Päijätsalon virkistys-alue soveltuu erinomaisesti retkeilyyn ja virkistäytymiseen ja sen saavu-

tettavuus on hyvä. Selvityksessä on tarkasteltu myös ja Suopelto-Päijätsalo-Ilola kehittämisen kohdealuetta ja todettu, että Suopellon ja Päijätsalon alueelle sijoittuva kehittämisen kohdealue soveltuu hyvin virkistämiseen. Alueella on selvityksen mukaan hyvät ja monipuoliset luonto- ja maisema-arvot ja palveluita. Päijät-Hämeen virkistysalueiden saavutettavuusselvitys 2013 – asiakirjassa on todettu, että Päijätsalon alue soveltuu sijaintinsa puolesta hyvin virkistyskäyttöön (s 17) ja on hyvin saavutettavissa eri kulkuneuvoin. Selvityksessä on huomioitu arvotekijöinä kulttuuri- ja maisema-arvot sekä luontoarvot (s.10).

Loma- ja matkailualueiden toteuttaminen annettujen reunaehtojen mukaisesti ei loukkaa eikä vaaranna luonnonsuojelualueiden tavoitteita. Päijätsalon virkistysalueesta, Päijätsalon Osuuskunnan omistamalta maalta on erotettu ja muodostettu noin 10,7 ha suuruinen Päijätsalon luonnonsuojelualue. Sen osalta luonnonsuojelupäätöksessä on esitetty alueen käytön yleiset rajoitukset ja sallitut toimet. Luonnonsuojelupäätöksen perusteella virkistyskäyttö on mahdollista. Luonnonsuojelualueen perustamispäätöksessä (27.1.2014) on mainittu, että alueelle laaditaan tarvittaessa valtion kustannuksella hoito- ja käyttösuunnitelma, joka sisältää tarpeelliset toimet alueen luontoarvojen säilyttämiseksi ja turvaamiseksi. Myöhemmin laadittavassa hoito- ja käyttösuunnitelmassa otetaan huomioon luontoarvojen ohella virkistyskäytön edellytykset mm. hiihtoladun ja retkeilypolkuverkoston sijoittuminen alueelle osana Sysmän latu- ja ulkoilureitiverkostoa sekä muut retkeilyn vaatimukset telttailu- ja tulentekomahdollisuuksineen. Päijätsalon Natura-alue kuuluu Päijänteen kansallispuistoon. Metsähallitus on laatinut Päijänteen kansallispuiston ja Natura 2000 – alueen hoito- ja käyttösuunnitelman. Päijänteen kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma on vahvistettu ympäristöministeriössä 16.1.2017. Päijänteen kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelmassa Päijätsalo on esitetty retkeily- ja luontomatkailuvyöhykkeenä. Näin ollen alue soveltuu myös virkistyskäyttöön hoito- ja käyttösuunnitelman mukaisin toimin.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet on otettu huomioon kohdassa 5 esitetyn mukaisesti. Maakunnallisissa tavoitteissa on tuotu esiin kulttuuriympäristöjen hyötykäyttö ja Päijänteen huomioiminen matkailun suuralueena. Päijät-Häme 2035, Päijät-Hämeen maakuntasuunnitelma -asiakirjassa (s. 22) Tavoitteellisen aluerakenteen osalta on todettu, että virkistys- ja vapaa-ajan suuralueet ovat maakunnan asukkaiden ja matkailun kannalta tärkeät suuret kokonaisuudet. Päijänne, Vesijärvi, Ruotsalainen ja Konnivesi muodostavat laajan virkistys- ja vapaa-ajankäytön sekä matkailullisen kokonaisuuden.

Luonnonsuojelulain 7 § osalta todetaan, että Päijätsalossa ei ole Luonnonsuojelulain 7 § tarkoittamia luonnonsuojeluohjelmia. Se mitä tulee viittaukseen Luonnonsuojelulaki 77 §, todetaan, että Päijänteen Kansallispuisto on otettu huomioon ja Laki Päijänteen kansallispuistosta 7.5.1993/432. Päijänteen Kansallispuiston perustamistarkoitus on huomioitu maakunnallisessa viherverkostossa ja että Päijänteen kansallispuistoa voidaan hyödyntää sen perustamistarkoituksen mukaisesti. Päijänteen kansallispuisto on perustettu edustavan suurjärvisaariston ja siihen kuuluvan ranta- ja metsäluonnon suojelemiseksi sekä ympäristöntutkimusta ja luonnonharrastuksen edistämistä varten samoin kuin virkistys- ja retkeilyn tarpeisiin perustetaan valtion omistamille alueille luonnonsuojelulain [\(71/23\)](#) mukaisesti erityiseksi suojelualueeksi Päijänteen kansallispuisto, joka sijaitsee Padasjoen, Asikkalan ja Sysmän kunnissa. Luonnonsuojelulain 32§ osalta Päijät-Hämeen liitto toteaa, että Päijätsalossa eikä koko Päijät-Hämeen maakunnassa ole Luonnonsuojelulain tarkoittamia maisema-alueita. Päijätsalon valtakunnallisesti arvokas maisema-alue on valtakunnallisissa alueidenkäyttötavoitteissa mainittu viranomaisten laatima inventointi, ei Luonnonsuojelulain 32 § tarkoittama maisema-alue.

6 Natura-alueen suojeluarvojen huomioon ottamisesta

Muutoksenhakijan mielestä virkistysalueen pieneneminen R – alueen laajentuessa lisäisi ilmeisellä tavalla virkistyskäyttöpaineita luonnonsuojelualueen suuntaan.

Natura-aluetta ympäröi laaja virkistysalue VR 41, jonka johdosta Natura-alueelle ei kohdistu suoraa käyttöä loma- ja matkailualueilta. Virkistysalue Natura-alueen välittömässä läheisyydessä ei ole pienentynyt vaan on eteläpuolella laajentunut. Metsähallitus on Päijänteen kansallispuiston ja Natura 2000 – alueen hoito- ja käyttösuunnitelmassa osoittanut Päijätsalon Natura-alueen retkeilyyn ja luontomatkailuun sopivaksi alueeksi. Natura-alueen jatkoksi Päijätsalon virkistysalueesta, Päijätsalon Osuuskunnan omistamalta maalta on erotettu ja muodostettu noin 10,7 ha suuruinen Päijätsalon luonnonsuojelualue. Sen osalta luonnonsuojelupäätöksessä on esitetty alueen käytön yleiset rajoitukset ja sallitut toimet. Luonnonsuojelupäätöksen perusteella virkistyskäyttö on mahdollista. Päijätsalon osalta loma- ja matkailualueet eivät ole laajentuneet merkittävästi. Yhteen laskien ja 11.3.2008 ympäristöministeriön vahvistamaan maakuntakaavaan verraten alueet ovat laajentuneet yhteensä noin 14 ha. Päijätsalon välittömästä läheisyydestä on poistunut kokonaan 11.3.2008 ympäristöministeriön vahvistamaan maakuntakaavaan verraten RA 20 (Rehulahden loma-asuntoalue) 58 ha sekä Päijätsalon välittömässä läheisyydessä olevan RA 22 (Aittosaaren loma-asuntoalue), joka on kooltaan 14 ha. Tosiasiallisesti loma- ja matkailualueiden pinta-ala Päijätsalon läheisyydessä on vähentynyt 58 ha eikä lisääntynyt. Uudet loma- ja matkailualueet sijoittuvat virkistysalueen reuna-alueille entisten RA – aluevarausten suoraan yhteyteen. Virkistysalueet on osoitettu yhtenäisesti ja yleispiirteisesti vain Sysmän kunnan omistamille maille. 11.3.2008 ympäristöministeriön vahvistaman maakuntakaavan virkistysalueet on tarkistettu päivitysluontoisesti maakuntakaavan käynnistyspäätöksen mukaisesti ja tehty päivitysluonteisia muutoksia toteutuneen asutuksen, teollisuuden tai loma-asutuksen, yleiskaavoituksen tai huonosti virkistyskäyttöön sopivuuden vuoksi. Päijätsalon virkistysalueiden pinta-alojen pienentymiseen liittyen todetaan, että virkistysalueena olleen Päijälän yksityisomistuksessa olevan maatilan osalta on poistettu noin 30 ha talouskeskukseen liittyvää maa-aluetta ja jo rakennettua ranta-aluetta jotka eivät muutoinkaan voisi olla tosiasiallista yleistä virkistysaluetta. Niiden poistaminen ei aiheuta todellista virkistysalueiden pienentymistä entiseen käyttömahdollisuuteenkaan verrattuna. Edellä mainitun lisäksi virkistysalue on supistunut osin uuden Päijätsalon rauhoitetun luonnonsuojelualueen, noin 10,7 ha, merkitsemisen (SL 82) vuoksi. Tällä tarkoitetaan Natura-alueen jatkoksi Päijätsalon virkistysalueesta, Päijätsalon Osuuskunnan omistamalta maalta on erotettu ja muodostettu noin 10,7 ha suuruinen Päijätsalon luonnonsuojelualue, joka vastaavasti pienentää varsinaista Päijätsalon virkistysaluevarausta V41. Luonnonsuojelualuetta voidaan edelleen käyttää virkistystarkoituksiin perustamispäätöksen mukaisesti. Päijätsalon virkistysalue kytkeytyy Päijätsalon luonnonsuojelualueen ja siihen rajautuvan Päijänteen kansallispuistoon kuuluvan Natura-alueen välityksellä laajaan maakunnalliseen vihverkostoon Päijänteen alueelle tarjoten monipuolisia virkistysmahdollisuuksia. Virkistysalueella on oma rantayhteys Päijänteseen. Päijätsalon loma- ja matkailualueiksi varatuilla R5 ja R6 – alueilla on siten runsaasti käytettävissään monipuolista maakunnallista vihverkostoa joka on esitetty maakuntakaavan liiteosassa (liite 39). Loma- ja matkailualueet (R5 ja R6) sekä yhtenäinen virkistysalue (V41) jolla on myös yhteys Päijänteen veteen liittyviin virkistäytymismahdollisuuksiin tukevat toisiaan ja alueidenkäytön yhteensovittaminen on mahdollista yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa Natura-alue huomioon ottaen.

Päijätsalon Natura-alue kuuluu Päijänteen-kansallispuistoon. Metsähallitus on laatinut Päijänteen kansallispuiston ja Natura 2000 – alueen hoito- ja käyttösuunnitelman. Päijänteen kansallispuiston ja Natura 2000 – alueen hoito- ja käyttösuunnitelma on vahvistettu ympäristöministeriössä 16.1.2017. Päijänteen kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelmassa Päijätsalo on esitetty retkeily- ja luontomatkailuvyöhykkeenä. Maa-

kuntakaava ja Päijänteen kansallispuiston ja Natura 2000 – alueen hoito- ja käyttösuunnitelma ovat olleet yhtäaikaaisesti laadittavana. Maakuntakaavaehdotuksessa R – alueiden osalta alueen rakentamisen määräämistä ei ole numeerista kannanottoa eikä yksityiskohtaista suunnitelmaa. Loma- ja matkailualueiden suunnitelumääräyksessä todetaan, että alueiden suunnittelussa ja kehittämisessä tulee ottaa huomioon toimintojen sopeutuminen ympäristöön, palvelujen saatavuus sekä huolehtia yhdyskuntateknisen huollon järjestämisestä. Alueiden yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on huolehdittava siitä, ettei toiminnasta aiheudu ympäristölle merkittävää haittaa. Yleispiirteisten ja yksityiskohtaisempien täsmentymättömien merkintöjen perusteella ei voida osoittaa R aluevarauksista johtuvista syistä tai V – alueen koon perusteella Natura-alueelle kohdistuvaa virkistys- ja ulkoilupainetarpeiden sellaista lisääntymistä että siitä olisi Natura-alueelle todennäköisesti merkittävästi heikentävää vaikutusta.

Muutoksenhakija valittaa, että kaavaselostuksessa ei ole linkkiä Päijät-Hämeen maakuntakaavan Natura 2000 vaikutustenarvioinnin tarveharkinta – selvitykseen. Kaavaselostuksessa on noudatettu yhtenäistä linjaa eikä kaavaselostuksesta ole linkityksiä selvityksiin. Selvitys on mainittu kaavaselostuksessa kohdassa 9, yhteenveto selvityksistä ja muista käytetyistä lähteistä. Lisäksi selvitys on ollut muiden selvitysten tapaan Päijät-Hämeen liiton kotisivuilla nähtävillä maakuntakaavaan liittyvissä selvityksissä josta muutoksenhakija toteaa sen löytäneensä.

Muutoksenhakijan mielestä vaikutuksista Päijätsalon Natura-alueen suojeluarvoiniin tulee tehdä tarveharkinnan sijasta luonnonsuojelulain 65 §:n tarkoittama arviointi. Natura 2000 verkostoon kohdistuvien vaikutusten arviointi on kaksivaiheinen prosessi. Ensin tehdään vaikutusten arvioinnin tarveharkinta. Päijät-Hämeen liitossa tehtiin Päijät-Hämeen maakuntakaavan Natura 2000 vaikutustenarvioinnin tarveharkinta 2014 – selvitys. Tarveharkinnassa kartoitettiin Natura-alueiden suojeluperusteet sekä niihin mahdollisesti kohdistuvat vaikutukset. Luonnonsuojelulain mukaisesti suojeluperusteisiin ei saa kohdistua todennäköisesti merkittävää heikennystä. Tarveharkinnassa arvioitiin nimenomaan vaikutusten todennäköisyyttä ja merkittävyyttä. Jos arvioinnin perusteella merkittävää heikennystä ei ole odotettavissa todennäköisesti, tarkempaa vaikutusten arviointia ei tarvitse suorittaa. Tarkastelussa huomioitiin kaikki sellaiset maakuntakaavassa osoitettavat aluevaraukset, kohteet, osa-alueet sekä tiet, radat ja johdot, jotka voivat suoraan tai välillisesti vaikuttaa Natura-alueisiin. Maalle sijoittuvien Natura-kohteiden osalta ei arvioitu niiden lähellä olevien vesireittien vaikutuksia, koska niillä ei ole arvioitu olevan Päijät-Hämeessä merkittäviä vaikutuksia. Kaikki maakuntakaavan tarkastelualueen Natura-kohteet luetteloiitiin ja käytiin läpi. Kohteista nostettiin esille Natura-alueen sisällä ja lähialueella olevat kaavamerkinnät. Jos Natura-alueen toteutustapana oli maa-aineslaki, tarkasteltiin vain Natura-alueen sisällä olevia merkintöjä. Mikäli kaavamerkinnöillä arveltiin olevan jotain vaikutusta Natura-alueeseen, kohde valittiin yksityiskohtaisempaan tarkasteluun. Kaikki maakuntakaavan tarkastelualueella sijaitsevat Natura alueet käytiin asiantuntija-arvioina läpi samoin periaattein. Lopputulemana oli: ”Tarveharkinnan perusteella Päijät-Hämeen valmisteilla oleva maakuntakaava ei todennäköisesti heikennä merkittävästi minkään Natura 2000 – verkostoon kuuluvan kohteen niitä luontoarvoja, joiden vuoksi kohde on valittu Natura 2000 – verkostoon. Tämän perusteella kaava voidaan hyväksyä ja vahvistaa ilman LsL 65 § tarkoittamaan arviointia”. Päijätsalo ei noussut tarveharkinnassa esille. Luonnonsuojelulain 65 § mukaista arviointia ei ollut tarpeen tehdä. Muutoksenhakija viittaa eri lähdeaineistoihin ja vetoaa kohtiin joissa tarveharkinnan perusteella on todettu, että ”jos hanke tai suunnitelma joko yksistään tai tarkasteltuna yhdessä muiden hankkeiden ja suunnitelmien kanssa todennäköisesti merkittävästi heikentää valtioneuvoston Natura 2000 – verkostoon ehdottoman tai verkostoon sisällytetyn alueen niitä luonnonarvoja, joiden suojelemiseksi alue on sisällytetty tai on tarkoitus sisällyttää Natura 2000 – verkostoon, hankkeen toteuttajan tai suunnitelman laatijan on asianmukaisella tavalla arvioitava nämä vaiku-

tukset”. Tarveharkinnan perusteella muutoksenhakijan tarkoittamaa arviointivelvollisuutta ei ole syntynyt eikä arviointikynnys ole ylittynyt, joten tässä lausunnossa ei käsitellä varsinaiseen arviointiin liittyviä kysymyksiä siitä, että miten arviointi olisi pitänyt tehdä.

Päijätsalon Natura-alue on osoitettu Metsähallituksen Päijänteen Kansallispuiston ja Natura 2000 – alueen hoito- ja käyttösuunnitelmassa retkeilyn ja luontomatkailun alueeksi. Metsähallitus on päättänyt Päijänteen Kansallispuiston ja Natura 2000 – alueen hoito- ja käyttösuunnitelmassa samaan lopputulokseen kuin Päijät-Hämeen liitto, että ei ole tarpeen tehdä Natura-vaikutusten arviointia. Päijänteen kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma on vahvistettu ympäristöministeriössä 16.1.2017 (YM1/5741/2012). Päijänteen kansallispuiston ja Natura 2000 – alueen hoito- ja käyttösuunnitelman yhteenvedossa ympäristövaikutusten arvioinnissa on todettu, että suunnitelmassa esitetyt toimenpiteet tähtäävät luontoarvojen säilyttämiseen ja alueen käytön järjestämiseen (s. 69–75). Alueen palveluiden parantuminen saattaa johtaa retkeily- ja luontomatkailukäytön lisääntymiseen. Käytön aiheuttamia haittavaikutuksia minimoidaan alueen käytön vyöhykkeistämällä, lisäämällä maasto-opasteita ja mairinnousurajoituskylttejä sekä valvonnan tehostamisella. Luonnonhoidon ja muiden toimenpiteiden avulla pyritään palauttamaan alueen luonnontila. Suunnitelmalla ei ole heikentäviä vaikutuksia Natura 2000 – alueen valintaperusteena oleviin luonnonarvoihin. Suunnitelmasta ei ole tarpeen tehdä Natura – vaikutusten arviointia. Metsähallituksen Päijänteen Kansallispuiston ja Natura 2000 – alueen hoito- ja käyttösuunnitelma on kohdealueen maankäytön pitkän aikavälin strateginen suunnitelma ja linjaus. Sen avulla toteutetaan laeissa säädettyjen perustamistavoitteiden lisäksi alueiden hoidolle ja käytölle asetettuja tavoitteita. Suunnitelman avulla sovitetaan yhteen luonnon-suojelun, virkistyskäytön ja alueen muun käytön tavoitteet. Maakuntakaava ja Metsähallituksen Päijänteen Kansallispuiston ja Natura 2000 – alueen hoito- ja käyttösuunnitelma ovat olleet yhtäaikaisesti suunnitteilla.

Ympäristöministeriön 20.4.2016 ja Ely – keskuksen 20.4.2016 antamissa lausunnoissa korjatusta maakuntakaavaehdotuksesta Päijätsalon Natura-alue ei noussut esille eikä sitä mainittu. Ympäristöministeriön lausunnossa katsottiin, että Päijät-Hämeen maakuntakaavan Natura 2000 vaikutusten arvioinnin tarveharkinta selvityksen perusteella ei ole riittävää varmuutta siitä, ettei maakuntakaavassa osoitettujen Järvenpään ja Rekolan tuulivoiman tuotantoon soveltuvin alueiden toteuttaminen todennäköisesti merkittävästi heikentäisi Sysmän lintuvesien Natura 2000 -verkostoon kuuluvan alueen suojeluperusteina olevia luonnonarvoja. Hämeen ELY-keskus katsoi lausunnossaan, että Natura 2000 -verkostoon kuuluvien Sysmän lintuvesien läheisyydessä olevien Rekolan ja Järvenpään tuulivoimapuistoalueiden negatiivisia vaikutuksia Natura-alueen suojeluperusteisiin ei ole selvityksillä täysin poissuljettu. 17.5.2016 viranomaisneuvottelussa ympäristöministeriö muistutti, että maakuntakaavaa hyväksyttäessä on oltava riittävä varmuus siitä, ettei kaavaratkaisu todennäköisesti merkittävästi heikennä Natura 2000 -verkostoon kuuluvien alueiden suojeluperusteina olevia luonnonarvoja. Selvitystä Järvenpään ja Rekolan tuulivoima-alueiden vaikutuksista Sysmän lintuvesien Natura 2000 -verkostoon kuuluvaan alueeseen oli syytä vielä täsmentää. Tarkennus tehtiin. Päijätsalon alue ei noussut esille eikä sitä mainittu viranomaisneuvottelussakaan.

Päijät-Hämeen maakuntakaavan Natura 2000 vaikutusten arvioinnin tarveharkinta – selvitys on riittävä.

7 Päätelmät

Muutoksenhakijan mielestä valituksenalainen kaava ei perustu riittäviin selvityksiin MRL 9 §:ssä ja MRA 1 §:ssä sekä luonnonsojelu-laissa edellytetyllä tavalla ikä myöskään täytä maakuntakaavalle asetettavia sisältövaatimuksia MRL 28 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että Päijät-Hämeen maakuntavaltuustossa 2.12.2016 hyväksytty Päijät-Hämeen korjattu maakuntakaavaehdotus 2014 täyttää edellä esitetyin perustein MRL 9 §:n, MRA 1 §:n on luonnonsuojelulain mukainen ja on MRL:n § 28 sisältövaatimusten mukainen.

8 Oikeudenkäyntikuluvaatimusten perustelut

Muutoksenhakija vaatii, että Päijät-Hämeen liitto määrätään korvaamaan muutoksenhakijalle muutoksenhausta aiheutuneet kulut laillisine korkoineen vastaselitysvaiheessa esitettävän kuluerittelyn mukaisesti. Oikeudenkäyntikuluvaatimusten perusteluina Muutoksenhakija esittää, että koska he ovat joutuneet hakemaan muutosta Päijät-Hämeen liiton maakuntavaltuuston hyväksymään maakuntakaava koskevaan ratkaisuun sen virheellisyyden ja puutteellisten selvitysten nojalla, olisi kohtuuton, mikäli siitä aiheutuvat kustannukset jäisivät heidän kannettavakseen. Muutoksenhakija esittää muutoksenhakukulujen määrän ilmevä vastaselitysvaiheessa esitettävän laskelman mukaan. Päijät-Hämeen liitto toteaa, että maakuntakaavaratkaisu ei ole edellä Päijät-Hämeen liiton esittämin perustein virheellinen eikä puutteellinen.

Maakuntavaltuuston päätös ei ole syntynyt virheellisessä järjestyksessä, maakuntavaltuusto ei ole ylittänyt asiassa toimivaltaansa ja maakuntakaava on laadittu säädösten mukaisesti eikä Päijät-Hämeen liitto ole tehnyt virhettä edellä kuvatuin perustein, joten Päijät-Hämeen liitto katsoo, että valitus ja oikeudenkäyntikuluvaatimus tulee hylätä perusteettomana. Oikeudenkäyntikuluvuatuksen osalta ei ole myöskään kohtuutonta, että valittaja vastaa oikeudenkäyntikuluistaan itse.

muutoksenhakijana Pentti Lankisen kuolinpesä

Muutoksenhakija vaatii, että maakuntakaava on kumottava ja pohjavesialuumerkintä pv120 Lusinkallio poistettava kaavasta.

Muutoksenhakija perustelee vaatimustaan mm. sillä, että maakuntahallituksen antama vastine hänen tekemään muistutukseen korjatusta maakuntakaavaehdotuksesta on puutteellinen. Muutoksenhakijan muut perustelut liittyvät perustuslain omaisuudensuojaa ja elinkeinovapautta koskevan säännöksen rikkomiseen, maanomistajalle aiheutuvaan kohtuuttomaan haittaan, puutteelliseen vaikutusten selvittämiseen, kaavamääräysten epämääräisyyteen, pakkolunastusmahdollisuuden selvittämiseen, maa- ja metsätalouden toimintaedellytysten sivuuttamiseen, kaavan sisältövaatimusten huomiotta jättämiseen sekä yhteiskunnan ja maanomistajan vastuunjakoon.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että maakuntakaavassa ei ratkaista pohjavesialueiden rajauksia tai luokituksia. Vesienhoidon ja merenhoidon järjestämistä koskevan lain mukaan pohjavesialueen rajan ja luokituksen määrittäminen on ELY-keskuksen tehtävä. Maakunnan liiton laatimassa maakuntakaavassa vain todetaan ELY-keskuksen määrittämät pohjavesialueet. Näin ollen valituksenalaisella asialla ei ole merkitystä maakuntakaavan kannalta, joten sen perusteluihin ei ole tarve ottaa yksityiskohtaisesti kantaa. Päijät-Hämeen liitto haluaa kuitenkin selventää muutaman asian. Maakuntahallituksen vastineessa muutoksenhakijan muistutukseen todetaan viranomaisten vastuut pohjavesiasioissa, joten siinäkin ei ole ollut tarve ottaa kantaa muistutuksen yksityiskohtaisiin perusteluihin. Kuitenkin hallintolain 8 § 2 momentin mukaan viranomaisen on pyrittävä opastamaan asiakas toimivaltaiseen viranomaiseen, jos asia ei kuulu kyseisen viranomaisen toimivaltaan. Lain mukaisesti maakuntahallitus on muutoksenhakijan muistutukseen antamassaan vastineessa ohjannut muistuttajan olemaan pohjavesiasioissa yhteydessä Hämeen ELY-keskukseen. Maakuntakaavan tavoitteiden ja sisältövaatimusten osalta on syytä huomioida, että maakuntakaavan tehtävänä on sovittaa yhteen erilaiset tavoitteet eikä esimerkiksi edistää kaikissa ratkaisuisissa pelkästään maa- ja metsätaloutta. Päijät-Hämeen liitto toteaa myös, että maakuntakaavaselostuksessa on todettu, että pohjavesialueilla on merkittäviä vaikutuksia elinkeinoihin, kuten maa- ja metsätalouteen. Maakuntakaavan pohjavesialueita koskevan suunnittelumääräyksen muotoilu on neuvoteltu ympäristöministeriön, Hämeen ELY-keskuksen ja Päijät-Hämeen liiton kesken ja määräyksessä on huomioitu, että pohjavesien suojelussa maakuntakaava ohjaa omalta osaltaan uuden toiminnan suunnittelua. Nykyistä toimintaa, kuten maatalouden tai metsänhoidon harjoittamista, ohjataan lainsäädännöllä ja lupaprosesseilla. Lopuksi Päijät-Hämeen liitto huomauttaa, että muutoksenhakijan vaatimus pohjavesialueen poistamisesta saattaa olla vastoin valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita, joiden mukaan alueidenkäytössä on otettava huomioon pohja- ja pintavesien suojelutarve ja käyttötarpeet.

Muutoksenhakija perustelee vaatimustaan puutteellisella kuulemisella ja vireille tulosta ilmoittamisella. Eri paikkakunnalla asuvan ja ikääntyneen maanomistajan mahdollisuudet saada tietoa siitä, että kaavoitus on käynnissä, ovat vähäiset. Pohjavesialueita korostetaan kaavassa ja rajoituksia asetetaan. Muutoksenhakija painottaa, että tällöin on syytä informoida alueen maanomistajia edes kaavoituksen käynnistymisestä kirjeitse erikseen. Ensisijaisia kuultavia muutoksenhakijan mukaan ovat lain mukaan maanomistajat eikä laissa ole estettä kuulla kirjeitse esim. pohjavesialueiden maanomistajia – päinvastoin – asian laatu huomioon ottaen siihen on virkamiehillä velvollisuus. Sama koskee vireille tulosta ilmoittamista.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että kuuleminen on hoidettu säädösten edellyttämällä tavalla. Kuulutukset ja asiakirjat olivat nähtävillä kussakin vaiheessa kunnissa, Päijät-Hämeen liitossa ja liiton kotisivuilla seuraavasti:

- maakuntakaavan vireille tulosta ja osallistumis- ja arviointisuunnitelma nähtävillä olosta 1.12.2010 – 14.1.2011 välisenä aikana (MRL § 63 ja MRA § 30)
- maakuntakaavan valmisteluvaiheen (luonnos) aineiston nähtävillä olosta 1.8. – 30.9.2012 välisenä aikana (MRL § 62 ja MRA § 30)
- maakuntakaavaehdotuksen nähtävillä olosta 4.5.- 12.6.2015 välisenä aikana (MRL § 65 ja MRA § 12)
- korjatun maakuntakaavaehdotuksen nähtävillä olosta 1.8.-2.9.2016 välisenä aikana (MRL § 65 ja MRA § 12)

Lehdissä kuulutukset olivat vähän ennen kunkin nähtävillä olon alkamista. Liitto järjesti kaikille avoimen yleisötilaisuuden Fellmanniassa 12.5.2015, josta ilmoitettiin ehdotuksen kuulutuksen yhteydessä. Tilaisuus oli seurattavissa internetin välityksellä ja sen taltiointi on ollut tilaisuudesta lähtien nähtävillä liiton kotisivuilla.

Maakuntakaavaprosessia on voinut seurata koko sen valmistelun ajan liiton kotisivuilta ja tiedotusvälineille on lähetetty tiedotteet jokaisesta keskeisestä vaiheesta, joista ne ovat harkintansa mukaan julkaisseet uutisia. Liiton toimistossa on voinut käydä paikanpäällä sekä tutustumassa että keskustelemassa kaavatyöhön liittyen. Yksittäisiä henkilöitä ja useamman hengen ryhmiä onkin käynyt liiton toimistossa erityisesti nähtävillä olojen aikoina.

Maakuntakaavatyön käynnistymisestä informoiminen henkilökohtaisilla kirjeillä on käytännön mahdottomuus ja osallisten suuresta määrästä johtuen kohtuutonta. Joidenkin tiettyjen maanomistajien tai tahojen informoiminen erikseen johtaa epätasa-arvoiseen kohteluun. Tästä syystä maankäyttö- ja rakennuslaissa ja -asetuksessa ovat säädökset kaavoitusmenettelystä, vuorovaikutuksesta ja kaavoituksesta tiedottamisesta.

Lisäksi muutoksenhakija huomauttaa, että valitusosoitus on puutteellinen tiedoiltaan. Siitä ei muutoksenhakijan mukaan käy ilmi, milloin päätös katsotaan tiedoksi saaduksi, joten on epäselvää, kauanko valitusaikea on.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että valitusosoitus on laadittu hallintolain 47 §:n mukaisesti. Kuntalain 85 §:n mukaisesti jäsenkuntien hallituksille on lähetetty 16.11.2016 maakuntavaltuuston kokouksen kuulutus. Kuulutuksessa todetaan seuraavaa: ” Kokouksen tarkastettu pöytäkirja pidetään yleisesti nähtävänä 9.12.2016 klo 9.00 - 15.00 Päijät-Hämeen liiton toimistossa, Hämeenkatu 9, Lahti.” Pöytäkirjasta on lähetetty jäljennös kunnanhallituksille siihen liitettyine valitusosoituksineen 9.12.2016. Muistutuksen jättäjälle Päijät-Hämeen liitto on lähettänyt ilmoituksen maakuntakaavan hyväksymisestä ja hyväksymistä koskevan päätöksen valitusosoituksineen sähköpostilla 9.12.2016; lähetetty sähköposti on lausunnon liitteenä. Valitusosoituksessa on esitetty, että maakuntavaltuuston asiakohtaan § 22 saa hakea muutosta valittamalla. Valitusosoituksessa on todettu valitusviranomaisen ja osoite, valitusaika ja että valitusaika alkaa päätöksen tiedoksisaannista. Muutoksenhakija ei ole myöskään pyytänyt uutta valitusosoitusta hallintolain 49.2 §:n mukaisesti.

Maakuntavaltuuston päätös ei ole syntynyt virheellisessä järjestyksessä, maakuntavaltuusto ei ole ylittänyt asiassa toimivaltaansa ja maakuntakaava on laadittu säädösten mukaisesti edellä kuvatuin perustein, joten Päijät-Hämeen liitto katsoo, että valitus tulee hylätä perusteettomana.

muutoksenhakijana Marja Kassari ja Eeva Kassari

Muutoksenhakija pyytää tarkistamaan Karilanmaan tuulivoima-alueen (tv1) rajauksia. Muutoksenhakija on osakkaana suuressa osassa alueen kiinteistöistä.

Muutoksenhakija haluaa säilyttää alueen luontoarvoiltaan monimuotoisena ja eheänä pirstaloitumatta. Tuulivoimapuisto myllyineen, teineen, sähkölinjoineen sekä asennusalustoineen tuhoaisi ison alan talousmetsää ja pirstaloisi muutoksenhakijan laajan yhtenäisen metsäalueen haitaten kohtuuttomasti metsänhoitoa. Suunnitellut teollisuusluokan tuulimyllyt ovat siipineen yli 200 m korkeita, eikä näin korkeita myllyjä ole lainkaan sisämaassa Suomessa.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että tuulivoimaloita tai tuulivoimapuistoon liittyviä muita rakenteita ei rakenneta ilman maanomistajan lupaa. Yleispiirteisen maakuntakaavan tuulivoima-alueita ei ole tarpeen rajata maanomistusolosuhteiden mukaan, koska maanomistus tulee joka tapauksessa huomioiduksi tarkemman suunnittelun yhteydessä tehtävässä tuulivoimaloiden sijoittelussa. Liitto toteaa myös, että maakuntakaavassa ei ole ratkaistu tuulivoimaloiden korkeuksia.

Muutoksenhakija toteaa, että alueella oleva Hirvijärvenkallio-Vastamäki Natura-luonnonsuojelualue ratautuu suoraan tuulivoimapuistoon. Teollisuusluokan tuulimyllypuisto ei sovi Natura-alueen viereen. Muutoksenhakija rajaisi luonnonsuojelualueet tuulipuiston ulkopuolelle.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että Karilanmaan tuulivoima-alue rajautuu Natura-alueeseen, jonka suojeluperusteina on luonnonmetsät-luontotyyppi ja liito-orava. Keinot näiden suojeluarvojen säilyttämiseksi tuulivoimaloiden rakennus- ja toimintavaiheessa on käyty läpi *Tuulivoimatuotantoon soveltuviksi osoitettavien alueiden maisema- ja luontovaikutusten arviointi* -selvityksessä. Tuulivoimaloiden toiminnalla ei ole merkittävää vaikutusta kyseisen Natura-alueen suojeluperusteisiin. Tuulivoimaloiden rakentamiseen liittyvien raivaamistöiden yhteydessä tulee kuitenkin kiinnittää huomiota suojeluarvojen säilymiseen. Selvityksessä todetaan myös, että alueella on entuudestaan sallittua metsälain mukainen metsien käyttö aivan Natura-alueen rajalla, joten tuulivoima-alueen merkinnällä ei sinänsä ole merkittävää vaikutusta Natura-alueen suojeluarvoihin. Natura-alueet ja liito-oravat ovat erikseen suojeltu luonnonsuojelulain nojalla eikä kyseisiä säännöksiä ole tarpeen toistaa esimerkiksi maakuntakaavamääräyksissä.

Muutoksenhakijan mukaan tuulivoimapuisto muuttaisi maakunnallisesti arvokkaana ja maakuntakaavassakin mainittua kulttuuriperintömaisemaa. Karilanmaan-Nikkaroisten maisema-alueet muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden Pulkkilanharjulta Sysmään johtavan tien varteen. Karilanmaan vanhin kyläalue, varhaisimmat peltoalueet perintömaisemassa ovat aivan tuulivoimapuistoalueen vieressä, lähimmillään 300 metrin päässä. Ehdottamamme uusi rajausta olisi 1,5-2 km kyläasutuksesta.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että valtakunnallisissa alueidenkäyttötavoitteissa edellytetään, että alueidenkäytössä on varmistettava, että valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöjen arvot säilyvät. Maakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen ja maiseman arvojen säilyttämisestä ei ole vastaavaa velvoitetta vaan näiden arvojen vaaliminen voidaan sovittaa yhteen muiden tavoitteiden kanssa. Päijät-Hämeen maakuntakaavassa valtakunnallisilla ja maakunnallisilla maisema- ja kulttuuriarvoilla on eri painoarvo. Merkittävät haittavaikutukset valtakunnallisesti arvokkaisiin alueisiin on pyritty poistamaan tuulivoi-

ma-alueita rajattaessa. Tuulivoima-alueita ei ole myöskään osoitettu maakunnallisesti arvokkaille maisema-alueille tai kulttuuriympäristöihin mutta osittain niiden läheisyyteen on. Tuulivoima-alueiden vaikutuksia niiden lähellä sijaitseviin maakunnallisiin maisema-alueisiin ja kulttuuriympäristöihin ei ole pidetty maakuntakaavassa tuulivoima-alueita poissulkevinä tekijöinä. Maakunnallisesti arvokkaan maiseman ja kulttuuriympäristön vaaliminen on otettava huomioon alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa, kuten maakuntakaavan tuulivoima-alueiden suunnittelumääräyksessä edellytetään.

Maakuntavaltuuston päätös ei ole syntynyt virheellisessä järjestyksessä, maakuntavaltuusto ei ole ylittänyt asiassa toimivaltaansa ja maakuntakaava on laadittu säädösten mukaisesti edellä kuvatuin perustein, joten Päijät-Hämeen liitto katsoo, että valitus tulee hylätä perusteettomana.

muutoksenhakijana Pekka Salmi, Gleb Evtushenko, Marika Säynevirta ja Simo Säynevirta

Muutoksenhakija vaatii, että maakuntavaltuuston päätös on kumottava tai vaihtoehtoisesti kaava on jätettävä vahvistamatta muutoksenhakijan vaatimilta osin. Lisäksi muutoksenhakija vaatii oikeudenkäyntikulujensa korvaamista 600 eurolla kuukauden kuuluessa päätöksen antamisesta korkolain mukaisine viivästyskorkeineen.

Päijät-Hämeen liitto antaa valitusperusteisiin jäljempänä esitetyt lausunnot muutoksenhakijan valitusperusteiden numerojärjestyksen mukaisesti.

1. Iitin kunta

Muutoksenhakija perustelee, että Iitin huomioiminen maakuntakaavassa edellyttää maakuntavaltuuston päätöksen 2.12.2016 § 22 kumoamista. Muutoksenhakija esittää, että Iitin kunta liitetään Päijät-Hämeen maakuntaan 1.1.2019 (Hallituksen reformiministerityöryhmä 26.5.2016). Koska liitos on jo päätetty valtioneuvostossa, tulee Iitti ottaa huomioon maakunnan suunnittelussa. Muutoksenhakija viittaa tässä yhteydessä korkeimman hallinto-oikeuden päätökseen KHO:2016:187.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että hallituksen reformiministerityöryhmä linjasi 26. toukokuuta 2016, mihin maakuntaan maakunnan vaihdosta esittäneet kunnat sijoittuvat uudessa maakuntajaossa vuoden 2019 alusta lukien. Maakunnat perustetaan lakien voimaantullessa 1.7.2017. Maakuntien määrästä ja kuntien sijoittumisesta maakuntiin säädetään uudistuksen voimaanpanolaisissa, josta on vasta lakiluonnos ja jonka käsittely on vielä kesken. Iitti tulee olemaan Päijät-Hämeessä vasta 1.1.2019 alkaen. Päijät-Hämeen maakuntakaava laaditaan maakuntajaon mukaisten nykyisten jäsenkuntien alueelle ja tuleva maakuntajako otetaan huomioon maakuntakaavan ajantasaisuutta arvioitaessa ja uutta kaavatyötä käynnistettäessä.

Muutoksenhakija vetoaa KHO:n päätökseen, jossa valtioneuvosto oli kuntarakennelain 18 §:n 3 momentin nojalla yleisistunnossaan päättänyt, että erityisen vaikeassa taloudellisessa asemassa oleva Rääkkylän kunta yhdistyy Kiteen kaupunkiin vuoden 2017 alussa. Päijät-Hämeen liitto toteaa, että Iitin maakuntaudistuksen voimaanpanolain mukaista liittämistä Päijät-Hämeeseen ei voi rinnastaa kyseisen KHO:n käsittelyssä olleeseen kuntien väliseen yhdistymiseen.

2. Voimakkaan kasvun oletus

Muutoksenhakija perustelee, että maakuntakaavan laatimisen lähtökohdat ovat virheelliset, koska maakuntakaava on laadittu voimakkaan kasvun oletukselle (sisältää viittauksen maakuntakaavaselostuksen sivulle 4). Maakuntakaavan tavoite ei ole käynnissä olevan yhdyskuntakehityksen mukainen. Päijät-Hämeen väestökatokuntien kehitys tulee olemaan entisenlainen tai lasku tulee kiihtymään.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että maakuntakaava on pitkän tähtäimen – 20 vuoden jopa pitemmän ajan - suunnitelma maankäytön kehittämistä. Useiden kymmenien vuosien aikana kehityssuunnat voivat vaihdella moneen suuntaan. Maakuntavaltuusto linjasi 2.12.2012 maakuntakaavalle tarkemmista tavoitteista päättäessään varautua mitoitusväkimääränä 232 000 asukasta vuonna 2035. Päijät-Hämeen liitto ei ota kantaa muutoksenhakijan oheistamaan taulukkoon, koska siinä ei mainita lähdeä ja se on sisällöllisesti epäselvä. Maakuntakaavan tarkoituksena on mahdollistaa kasvu ja että kunnat voivat ratkaista oman kun-

nan alueella sen järkevän sijoittumisen. Maakuntakaava ei ole toteuttamissuunnitelma, vaan siinä esitetään vähintään seudullisella tasolla merkittävät maankäytön ratkaisut yleispiirteisellä tasolla. Maakuntakaavan taajamatoimintojen alueiden suunnittelumääräyksien mukaisesti taajamien rakenteellinen eheyttäminen ja tarkoituksenmukainen toteuttamisjärjestys ohjaavat kuntien kaavoitusta muiden määräysten lisäksi. Kunnilla on siis vastuu seurata kunnan kehitystä ja kaavoittaa ja toteuttaa kehityksen edellyttämiä alueita eheyttäen ja tarkoituksenmukainen toteuttamisjärjestys huomioon ottaen.

3. Muutoksenhakija vaatii, että Läpiän purovarsilehdon aluerajausta ei saa muuttaa.

Muutoksenhakija perustelee asiaa sillä, että suojelualuetta ollaan pienentämässä maanomistajan toivomuksesta ja suojelusta huolimatta maanomistaja on hyödyntänyt aluetta talousmetsänä ja tuhonnut aluetta. Muutoksenhakija esittää, että Läpiän puropurolehdon alueen tulee antaa kehittyä siihen tilanteeseen missä se oli ennen suojelumääräystä. Alueen suojeluarvoja on tarkistettu selvityksessä jonka nimi on Päijät-Hämeen maakuntakaavan muutospainalueiden luontoselvitys 2013. Rajauksia on muutettu selvityksen ja maakuntakaavaehdotuksesta annetun palautteen johdosta yleispiirteisesti. Maakuntakaavan keinoin ei voida perustaa varsinaisia luonnonsuojelualueita eikä tehdä ennallistamiseen perustuvia aluevaruksia luonnonsuojelutarkoituksessa. Luonnonsuojelualue voidaan perustaa joko maanomistajan tai viranomaisen aloitteesta. Perustamispäätöksen tekee ELY-keskus. Maanomistaja voi tehdä hakemuksen suojelualan perustamisesta omistamalleen maalle tai antaa suostumuksen. Päijät-Hämeen liitto ei ole suojelualueiden toteutumista tai käyttöä valvova elin. Päijät-Hämeen liitto on tehnyt aluevaraukset selvitysten perusteella. Mikäli jollakin alueella todetaan suojeluarvoja, ne voidaan toteuttaa luonnonsuojelu- ja/tai muun lainsäädännön perusteella.

4. Tähtiniemi

Muutoksenhakija vaatii, että Tähtiniemen merkintä on palautettava seutukaavassa olleeksi RM-merkinnäksi ja Tähtiniemen kärjen virkistysalueen laajuus on säilytettävä voimassa olevan maakuntakaavan mukaisena. Perusteluina muutoksenhakija esittää maanomistajan käynnistämä suunnitteluhanketta ja että UPM ei ole edes omassa lausunnossaan edellyttänyt virkistysalueen V10 supistamista. Eikä se seikka, että maanomistaja hakkautti niemen kärjen lähes paljaaksi ennen maakuntakaavan 2006 lainvoimaistumista, ei voi olla peruste, että virkistysaluetta supistetaan.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että maakuntakaavan taajamatoimintojen alueen tarkentaminen Tähtiniemen kärjen osalta perustuu liiton omaan harkintaa eikä muutoksenhakijan esittämiin perusteisiin. Taajamatoimintojen alueella Heinolan kaupunki tarkentaa alueen käytön eri tarkoituksiin alueen ominaisuudet huomioon ottaen. Alue kuuluu lisäksi kehittämisen kohdealueeseen kk1 Hevossaari – Tähtiniemi, jolle on annettu maakuntakaavassa aluekohtainen suunnittelumääräys: ”Alueen tarkemmassa suunnittelussa selvitetään asumisen, työpaikka-alueiden, matkailun ja virkistykseen määrälliset ja laadulliset kysymykset ja suhteet siten, että alue muodostaa osan yhdyskuntarakennetta tarkoituksenmukaisen ja eheän, alueen ominaispiirteitä hyödyntävän kokonaisuuden.”

5. Nynäsinsalo

Muutoksenhakija vaatii, että Nynäsinsalo, mv5 alue tulee säilyttää luontoarvoja säilyttäen Etelä-Suomen suurimpana yhtenäisenä metsäalueena.

Todetaan, että muutoksenhakija ei ole määritellyt tarkemmin Nynäsinsalon aluetta ja Nynäsinsalo – nimistä aluetta ei ole merkitty maakuntakaavan peruskarttanimistöön, mutta on tulkittu, että tarkoitetaan kaupungin kupeessa olevaa metsäaluetta Jyrängönvirran ja Suomen Urheiluoipiston välissä. Maakuntakaavassa ei maakunnanliiton toimesta voida antaa määräyksiä joilla jokin alue voitaisiin määrätä pidettäväksi luonnonvaraisena tai Etelä-Suomen suurimpana yhtenäisenä metsäalueena. Se, että Suomen Luonnonsuojeluliitto on valinnut 30.11.2016 alueen Suomen 100-vuotisjuhlavuoden hankkeessaan yhdeksi kohteeksi ”100 Luon-tohelmeä” -joukkoon, ei ole lakiperuste vaan Suomen Luonnonsuojeluliiton hankkeen oma valinta ja status. Muutoksenhakijan mielestä mv5 merkinnällä valmistellaan maanomistajan liikkeelle laittamaa hanketta jolla Konniveden rannalla oleva V11 – alue muutetaan ”vesiurheilukeskukseksi”. Päijät-Hämeen liitto toteaa, että V11 (Mustaniemen-Nikkarniemen virkistysalue) on edelleen merkittynä maakuntakaavaan virkistysalueena ja että merkinnällä osoitetaan yleiseen virkistykseen ja ulkoiluun tarkoitettuja alueita. Merkin-tään liittyvä MRL 33 §:n mukainen rakentamisrajoitus. Alueen suunnittelumääräyksissä sanotaan, että alue varataan yleiseen virkistykseen ja ulkoiluun. Yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on turvattava virkistys-käyttöedellytysten ja niiden erityispiirteiden säilyminen sekä kehittämismahdollisuudet, alueen saavutetta- vuus, riittävä yleis- ja erityispiirteisiin liittyvä palvelu-, ja varustetaso sekä ympäristöarvot ja viher- tai ulkoi- lureittien jatkuvuus. Muutoksenhakija esittää maanomistajan näkemyksen mv5 alueen laajentamisesta. Maanomistajan näkemyksenä esitetty asia on poimittu maanomistajan muistutuksesta korjatusta maakun- takaavaehdotuksesta. Päijät-Hämeen liitto on vastannut maanomistajan muistutukseen maakuntahallituk- sen 14.11.2016 hyväksymänä vastineena, että ” ei aiheuta toimenpiteitä” eikä mv5 aluetta ole laajennettu ehdotuksen ja korjatun ehdotuksen välissä. Muutoksenhakijan mielipide tai käsitys maanomistajan näke- myksestä ei ole lakiperusteinen. Päijät-Häme 2035, Päijät-Hämeen maakuntasuunnitelma -asiakirjassa (s. 22) tavoitteellisen aluerakenteen osalta on todettu, että virkistys- ja vapaa-ajan suuralueet ovat maa- kunnan asukkaiden ja matkailun kannalta tärkeät suuret kokonaisuudet. Päijänne, Vesijärvi, Ruotsalainen ja Konnivesi muodostavat laajan virkistys- ja vapaa-ajankäytön sekä matkailullisen kokonaisuuden.

Muutoksenhakija viittaa ekologisen verkoston selvitykseen (SITO 20.1.2013 s. 8), että siinä korostetaan ekologisten yhteyksien tärkeyttä. Päijät-Hämeen liitto toteaa, että kyseessä ei ole maakuntakaavaan liittyvä selvitys eikä se ole lähdeaineistona. Muutoksenhakija viittaa myös SITO:n visiotyöpajaan 9.12.2015. Muu- toksenhaikija ei hyväksy visiotyöpajan suunnitelmaa. Päijät-Hämeen liitto toteaa, että valitukset eivät SITOa koskevilta osin, ei ekologisen selvityksen eikä visiotyöpajan osalta, koske maakuntakaavaa vaan mahdolli- seen yksityiskohtaisempaan suunnitteluun liittyviä työpajoja tai selvitelmiä. Mahdollisilla yksityiskohtai- semmilla suunnitelmilla ei ole merkitystä maakuntakaavan kannalta. Maankäyttö- ja rakennuslain 32 § 1 momentin mukaan maakuntakaava on ohjeena laadittaessa ja muutettaessa yleiskaavaa ja asemakaavaa sekä ryhdyttäessä muutoin toimenpiteisiin alueiden käytön järjestämiseksi. Maakunnan liitto ei ole ollut mukana yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa. Päijät-Hämeen liitto ei ota kantaa yksityiskohtaisempien suunnitelmien ja työpajojen sisältöihin. Edellä mainituilta osin valitus ei koske maakuntakaavaa vaan yksi- tyiskohtaisempaa suunnittelua.

6. Laajalahti, Vuolenkosken A22 ja Opistonkankaan A20

Muutoksenhakija esittää, että uusien alueiden ja alueiden laajentaminen asumis- ja yritysalueiksi sekä vir- kistys- ja suojelualueiden supistaminen ovat kestäväen kehityksen ja ilmastonsojeluvaatimusten ja valta- kunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden vastaisia.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että maakuntakaavan ratkaisut pohjautuvat suurimmalta osaltaan ympäristöministeriön 11.3.2008 vahvistamaan Päijät-Hämeen maakuntakaavaan 2006. Taajamatoimintojen alueita, jotka eivät ole yksinomaan asumisen alueita, on tarkennettu maakuntakaavan roolin mukaisesti (MRL § 25.4). Taajamatoimintojen alueiden (A) muutosta 2008 vahvistettuun maakuntakaavaan on kuvattu kaavaselostuksen liiteosan sivulla 125 liitteessä 16. Näkyvimmat muutokset johtuvat aiemmin kyläalueiden AT-merkinnällä olevista alueista. Kylien merkintäteknikkaa muutettiin niin, että kaikki kylämerkinnät korvattiin kohdemerkinnöillä. Liitekartalla laajempina näkyvät alueet ovat kasvaneet muita kyliä voimakkaammin. Maankäyttö on näillä kyläalueilla ratkaistava kuntakaavoituksen keinoin hallitsemattoman hajakenttämisen välttämiseksi. Yritystoimintaa varten varattujen alueiden osalta perusta on myös vahvistetussa maakuntakaavassa. Erityisen tärkeää on ollut löytää teollisuus- ja varastoalueille korvaavia alueita pohjavesialueiden ulkopuolelta. Työpaikka- ja teollisuus- ja varastoalueiden muutosta on vastaavasti kuvattu liitteessä 17 sivulla 126. Sekä taajamatoimintojen aluevaraukset että työpaikka- ja teollisuus- ja varastoalueet eivät ole valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden vastaisia, vaan toteuttavat niitä hyvin. Taajamatoimintojen alueet kytkeytyvät olemassa olevaa rakenteeseen ja määräysten ohjaamina eheyttävät niitä. Teollisuus- ja varastoalueita on saatu muutettua pohjavesialueille vähemmän riskejä aiheuttavan maankäytön piiriin.

Muutoksenhakija vaatii edellä mainitun A26 (A26, noin 1500 asukasta) alueen lisäksi poistamaan ns. Laajalahden ("Rokkirannan") alue A15 tai ainakin Pitkänieniemi eli varsinaisen "Rokkirannan" rakentamaton alue olemassa olevasta yhdyskuntarakenteesta erillisenä, ilman toivoakaan, että alueelle saataisiin kaavailtua noin 250 henkilön pysyvää asutusta.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että maakuntakaavan aluevaraukset on tehty pitemmällä aikajänteellä ja siltä osin ja sillä tarkkuudella kuin on tarpeen valtakunnallisten tai maakunnallisten tavoitteiden kannalta taikka useamman kuin yhden kunnan alueiden käytön yhteensovittamiseksi. Taajamatoimintojen alueen merkintä käsittää kaikki taajamissa esiintyvät toiminnot. Merkinnän kuvaus esitetään maakuntakaavan merkinnöissä ja määräyksissä seuraavasti: "Merkinnällä osoitetaan asumiseen ja muille taajamatoiminnoille, kuten keskustatoiminnoille, palveluille ja teollisuudelle rakentamisalueita, pääväyliä pienempiä liikennealueita, virkistys- ja puistoalueita sekä yhdyskuntateknisen huollon alueita sekä näiden tarvitsemia laajentumisalueita." Alueiden käyttö eri tarkoituksiin on tarpeen ratkaista kuntakaavoituksen keinoin. Suunnittelumääräykset ohjaavat taajamatoimintojen alueiden kuntakaavoitusta taajamien eheyttämiseksi sekä toteuttamiseksi tarkoituksen mukaisessa järjestyksessä ja laadukkaasti.

Taajamatoimintoja on jo sijoittunut moottoritien länsipuolelle ja on parempi, että alueen käyttö ratkaistaan kaupungin kaavoituksen keinoin paikallisten tarpeiden ja olosuhteiden mukaisesti. Maakuntakaavassa ei osoiteta taajamatoimintojen alueille mitoitusta, vaan sen ratkaisevat kunnat tarkemmalla maankäytön suunnittelulla. Muutoksenhakijan esittämän alueen poistaminen tai rajaaminen esitetyllä tavalla Pitkänienien osalta ei vastaa maakuntakaava tarkoitus ja tarkkuutta yleispiirteisellä kaavana.

Muutoksenhakija esittää asumisalue A22 poistamista, koska alue on erillään olemassa olevasta yhdyskuntarakenteesta, eikä sille ole odotettavissa muuta asutusta kuin vapaa-ajan asutusta hyödyntämään Suomen Urheiluopiston palveluja. Alueelle on suunniteltu asuntoja noin 500 asukasta varten.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että alue on jo esitetty taajamatoimintojen alueena lainvoimaisessa maakuntakaavassa 2006. Lahdenseudun liikenteen linja-autoreitti kulkee alueen keskeltä. Vierumäen Urheiluopiston alueella on paljon työpaikkoja. Aluevaraus mahdollistaa asumisen sijoittamisen lähelle työpaikkoja. On tarpeen, että alueen käyttö ratkaistaan kaupungin kaavoituksen keinoin paikallisten tarpeiden ja olosuhteiden mukaisesti. Alueen käyttö on jo tarkentunut lainvoimaisessa Vierumäen osayleiskaavassa maakuntakaava

2006 mukaisesti. Maakuntakaavassa ei osoiteta taajamatoimintojen alueille mitoitusta, vaan sen ratkaisevat kunnat tarkemmalla maankäytön suunnittelulla.

Muutoksenhakija esittää ns. Opinkankaan alueen A20 (Opinkangas III) poistamista. Alue tukeutuu pelkääseen Urheiluopiston liikuntapalveluiden käyttöön. Vertailun vuoksi muutoksenhakija toteaa, että Opinkankaan II alueella on noin 20 tontista vai 4 kpl heinolalaisten omistuksessa, eikä niiltäkään ilmeisesti kerry kunnallisveroa kaupungin kanssa. Opinkangas III:lle on suunniteltu asunto noin 200 asukasta varten.

Päijät-Hämeen liitto toteaa, että taajamatoimintojen alue A20 on jo esitetty taajamatoimintojen alueena lainvoimaisessa maakuntakaavassa 2006. Alueen poisjättämiselle maakuntakaavasta ei ole ilmennyt perusteita. Maakuntakaavan tehtävä ei ole osoittaa kenen omistukseen kunta alueita kaavoittaa eikä myöskään mitoitusta alueille. Maankäytön järjestämisen tarve on lainvoimisen maakuntakaavan 2006 mukaisesti todettu myös Vierumäen osayleiskaavassa.

7. Aiemmat muistutukset

Muutoksenhakija vaatii muina asioina maakuntakaavasta annettujen lausuntojen huomioimista (Salmi ym.1.9.2016)

Muutoksenhakija on aiemmassa muistutuksessaan vastustanut Läpiän purolehdon suojelualueen pienentämistä nykyisestä laajuudesta muutettuun, pienempään kokoon. Tämän osalta asia on käsitelty edellä kohdassa 3. Muutoksenhakija vastustaa muistutuksessaan uusien vesitieteyhteyksien luomista Tamppilahden alueen kautta. Päijät-Hämeen liitto on tarkentanut muistutuksen johdosta mv 5 aluekohtaista suunnittelumääräystä sen loppuosan osalta, joka on nyt muodossa: "... sekä mahdollisuus luoda uusia yhteyksiä vesiteihin"

Maakuntavaltuuston päätös ei ole syntynyt virheellisessä järjestyksessä, maakuntavaltuusto ei ole ylittänyt asiassa toimivaltaansa ja maakuntakaava on laadittu säädösten mukaisesti eikä Päijät-Hämeen liitto ole tehnyt virhettä edellä kuvatuin perustein, joten Päijät-Hämeen liitto katsoo, että valitus ja oikeudenkäyntikuluvaatimus tulee hylätä perusteettomana. Oikeudenkäyntikuluvaaatimuksen osalta ei ole myöskään kohtuutonta, että valittaja vastaa oikeudenkäyntikuluistaan itse.

Maakuntavaltuusto hyväksyi maakuntakaavaehdotuksen 2.12.2016 ja pöytäkirja kyseisestä kokouksesta oli julkisesti nähtävänä 9.12.2017. Tiedotimme kaavan hyväksymisestä liiton kotisivuilla 2.12.2016. Liiton toimisto toimitti kaikille kaavasta muistutuksen jättäneille ja lausunnon antaneille kaavan hyväksymisestä ilmoituksen kaavan hyväksymisestä MRL 67 § ja MRA 94 § mukaisesti riippumatta siitä, olivatko he sitä kirjallisesti pyytäneet (MRL 67 §). Ilmoituksen mukana olivat pöytäkirjan ote valitusosoituksineen sekä maakuntahallituksen 14.11.2016 hyväksymät vastineet muistutuksiin ja lausuntoihin. Ilmoitukset toimitettiin sähköpostilla 9.12.2016 niille, jotka olivat sähköpostiosoitteensa antaneet ja kirjepostina 13.12.2016 niille, jotka olivat ilmoittaneet vain osoitetiedot.

Olemme laatineen kaavan tasapuolisuutta ja hyvää hallintomenettelyä noudattaen ja maankäyttö- ja rakennuslain sekä –asetuksen mukaisesti . Päijät-Hämeen liitto esittää yhteenvetona edellä esitettyjen valitusten osalta, että maakuntavaltuuston päätös maakuntakaavan hyväksymisestä ei ole tapahtunut virheellisessä järjestyksessä, maakuntavaltuusto ei ole ylittänyt toimivaltansa eikä päätös ole lainvastainen. Kaava on laadittu valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita toteuttaen, maakuntakaavan sisältövaatimusten mukaisesti ja maakuntatasolla riittäviin selvityksiin perustuen sekä muiden edellä yksilöityjen säädösten mukaisesti. Näillä ja edellä lausunnossa kuvatuilla perusteilla Päijät-Hämeen liitto esittää, että kaikki valitukset tulee hylätä perusteettomina.

Palautamme Hämeenlinnan hallinto-oikeuden 12.1.2017 ja 17.1.2017 päivätyt lähetteet ja niiden mukana tulleet alkuperäiset liitteet yhdessä muiden papereille tulostettujen liitteiden mukana.

Lahdessa 23. päivänä helmikuuta 2017

PÄIJÄT-HÄMEEN LIITTO

Jari Parkkonen
maakuntajohtaja

Jari Paakkunainen
hallintojohtaja

LIITTEET:

Maakuntavaltuuston hyväksymispäätöksen johdosta viimeistellyt kaava-asiakirjat:

Päijät-Hämeen maakuntakaava 2014 kartta

Päijät-Hämeen maakuntakaava 2014 merkinnät ja määräykset

Päijät-Hämeen maakuntakaava 2014 kaavaselostus

Päijät-Hämeen maakuntakaava 2014 kaavaselostuksen liiteosa

Maakuntahallituksen 20.2.2017 pöytäkirjan ote koskien asiakohtaa § 18 (lausunnon hyväksyminen)

Maakuntahallituksen 20.2.2017 pöytäkirjan ote koskien asiakohtaa § 19 (määrittäminen tulemaan voimaan ja vanhan kaavan kumoaminen)

Maakuntavaltuuston 2.12.2016 pöytäkirjan ote ja valitusosoitus

Päijät-Hämeen liiton sähköpostilla 9.12.2016 lähettämä ilmoitus muistutuksen allekirjoittaneelle Simo Säynevirralle maakuntakaavan hyväksymisestä; Valitus Dnro 00131/17, muutoksenhakijana Pekka Salmi, Gleb Evtushenko, Marika Säynevirta ja Simo Säynevirta

**Maakuntahallituksen 14.11.2016 hyväksymä ”YHTEENVETO MAAKUNTA-
KAAVAEHDOTUKSESTA 13.4.2015 JA KORJATUSTA EHDOTUKSESTA 6.6.2016
SAADUISTA LAUSUNNOISTA JA MUISTUTUKSISTA SEKÄ VASTINEET JA TOI-
MENPITEET NIIDEN JOHDOSTA”**

Sosiaali- ja terveysministeriön lausunto Päijät-Hämeen korjatusta maakuntakaavaehdotuksesta (14.4.2016)

Valtatien 12 Uusikylä-Tillola yleissuunnitteluhankkeen hankevastaavan Uudenmaan ELY-keskuksen Liikenne ja infrastruktuuri -vastualueen lausunto Markku Meriluodon ja Risto Helanderin Päijät-Hämeen maakuntakaavasta tekemien valitusten valtatie 12 yleissuunnitelmaa koskeviin kohtiin. Uudenmaan ELY-keskus 6.2.2017.

Arvio Päijät-Hämeen potentiaalisten tuulivoimala-alueiden linnustovaikutuksista. MAALI-hankkeen osaraportti, Päijät-Hämeen lintutieteellinen yhdistys ry, 2012.

Päijät-Hämeen ampumaradat ja moottoriurheilualueet. WSP Finland Oy, 2013.

Päijät-Hämeen maakuntakaavan Natura 2000 vaikutustenarvioinnin tarveharkinta. Päijät-Hämeen liitto, Jussi Mäkinen, 2014.

Päijät-Hämeen potentiaalisten tuulivoima-alueiden jatkoselvitys. Loppuraportti 8.11.2012, Gaia Consulting Oy.

Selvitys Päijät-Hämeen seudullisesti merkittävistä materiaalikäsittelyterminaaleista. Päijät-Hämeen liitto, 2013.

Sysmän tuulivoima-alueiden Natura-arvioinnin tarveharkinnan täydennys. Päijät-Hämeen liitto, 2016.

Tuulivoimatuotantoon soveltuviksi osoitettavien alueiden maisema- ja luontovaikutusten arviointi. Päijät-Hämeen liitto, Jussi Mäkinen, 2014.

Etelä-Suomen yhteistoiminta-alueen tuulivoimaesiselvitys. Uudenmaan liitto 2010.

Karttaote maakuntakaavan Haukkakallion tuulivoima-alueen (tv2) rajauksista suunnittelun eri vaiheissa

Ympäristövaikutusten arviointiselostus, Kierrätyspuisto. Nastolan kunta, 2016.

Valtatien 12 parantaminen tieosuudella Uusikylä- Jokue, Nastola, litti, Orimattila, Ympäristövaikutusten arviointiselostus. Tiehallinto, 2005.

Valtatie 12 välillä Uusikylä – Suvioja, Nastola, Orimattila, litti, Kouvola, Linjausvaihtoehtojen tarkastelu. Ramboll 2013.

Valtatien 12 parantaminen välillä Uusikylä–Mankala: Yleissuunnitelma. Uudenmaan ELY-keskus 2016.

Sysmän Rekolavuoren tuulivoima-aluetta koskevat tuulivoimayhtiön tekemät selvitykset ja muu aineisto (yhteensä 56 dokumenttia) toimitetaan pyydetessä

Karttaote ympäristöministeriön 11.3.2008 vahvistamasta maakuntakaavasta 2006 ja Päijät-Hämeen maakuntavaltuuston hyväksymästä maakuntakaavasta 2014

Karttaote ja aluekuvausliite ympäristöministeriön 11.3.2008 vahvistamasta maakuntakaavasta 2006 ja Päijät-Hämeen maakuntavaltuuston hyväksymästä maakuntakaavasta 2014 (Päijätsalo ja sen lähiympäristö)

Maaseudun kulttuurimaisemat ja maisemanähtävyydet, Ehdotus Kanta-Hämeen ja Päijät-Hämeen valtakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi. Hämeen elinkeino- ja liikenne- ja ympäristökeskus 2011.

Päijät-Hämeen maisemaselvitys. Eeva Aarrevaara, Carita Uronen, Tapani Vuorinen, 2006

Päijät-Hämeen rakennettu kulttuuriympäristö. Henrik Wager, 2006, Päijät-Hämeen liitto A159,2006

Päijät-Hämeen maakuntakaava, Osallistumis- ja arviointisuunnitelmaluonnos, hyväksytty maakuntahallituksessa 14.2.2011.

Päijät-Hämeen maakuntakaavan aloitusvaiheen viranomaisneuvottelu 29.10.2010, muistio

Päijät-Hämeen maakuntakaavan ehdotusvaiheen viranomaisneuvottelu 26.10.2015, muistio

Päijät-Hämeen korjatun maakuntakaavan ehdotusvaiheen viranomaisneuvottelu 17.5.2016, muistio

Päijät-Häme 2035, Päijät-Hämeen maakuntasuunnitelma

Päijätsalon luonnonsuojelualueen perustamispäätös 21.1.2014

Päijät-Hämeen virkistys- ja retkeilyalueiden nykytila. Päijät-Hämeen liitto, Viivi Liuksiala A200, 2012

Päijät-Hämeen virkistysalueiden saavutettavuusselvitys. Päijät-Hämeen liitto, Ramboll, 2013

Päijät-Hämeen ekologisen verkoston päivitys. Päijät-Hämeen liitto, SITO 2013

Päijät-Hämeen maakuntakaavan Natura 2000 vaikutustenarvioinnin tarveharkinta. Päijät-Hämeen liitto, Jussi Mäkinen, 2014

Ympäristöministeriön 20.4.2016 antama lausunto Päijät-Hämeen korjatusta maakuntakaavaehdotuksesta 2014

Hämeen ELY – keskuksen 20.4.2016 antama lausunto Päijät-Hämeen korjatusta maakuntakaavaehdotuksesta 2014

Päijänteen kansallispuiston ja Natura 2000 – alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. Metsähallitus 2011

Neljän suon esiselvitys ja suovenhokkaan esiintymisselvitys Päijät-Hämeessä 2012. Faunatica Oy, 2012

Päijät-Hämeen maakuntakaavan muutospainealueiden luontoselvitys 2013. Enviro, Esa Lammi & Marko Vauhkonen, 2014